

KULTÚRA

ROČNÍK IX. – č. 19

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

29. NOVEMBRA 2006

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 29 Sk

Snímka: Imrich Fuhl

Knih Kazateľ hovorí: *Všetko má svoj čas / A svoju chvíľu každé úsilie*

pod nebom. // Svoj čas má narodiť sa, svoj čas má zomrieť / Svoj čas má vysádzať, svoj čas má sadenice vytrhať. // Svoj čas má zabíjať, svoj čas má liečiť / Svoj čas má váľať, svoj čas má stavať // Svoj čas má plakať, svoj čas má smiať sa / Svoj čas má zarmucovať sa, svoj čas má tancovať // Svoj čas má rozhadzovať kamene, svoj čas má zbierať kamene / Svoj čas má objímať sa, svoj čas má zdržovať sa objatia // Svoj čas má hľadať niečo, svoj čas má niečo stratit' / Svoj čas má niečo si uschovať, svoj čas má niečo odhodit' // Svoj čas má trhať, svoj čas má zašívat' / Svoj čas má odmlčať sa, svoj čas má prehovoriť

Všetko má svoj čas, hovorí hlas z hlbín biblickej, ale aj hlas ľudskej skúsenosti. Hovorí o rozličných úlohách a výzvach v kráčaní po špirále ľudského údela. Nikde však nehovorí nevyzýva na premrhanie nášho vzácneho času. A tento fenomén už môžeme nazvať módne, ale o to tragickejšie „globálnym fenoménom“.

Svoj čas má hľadať niečo, svoj čas má niečo

Návrat k sebe

MARGITA IVANIČKOVÁ

stratit' / Svoj čas má hľadať niečo... Tento jednoduchý verš, ale aj posolstvo tisícročí z neho vyplývajúce nielenže početné postmoderne generácie nepoznajú, ale priam jeho zdroj sa stal predmetom zavrhovania, posmechu a odmietania. Človek je totiž predurčený, módnejšie povedané, naprogramovaný na transcendentno, či si to konkrétne človek prizná alebo nie. Ibaže aj pre sprístupnenie tohto trochu mystického okamihu, ktorý zakladá celé budúcnostné hodnotové trajektórie človeka jestvuje iba krátky príhodný čas. Ak už spoločnosť neverí celej doterajšej, tisícročia trvajúcej ľudskej skúsenosti, ak neverí múdrosti a poznaniu, mala by vziať na vedomie aspoň exaktné závery vedeckých výskumov. Neurológ Joseph Pearce vo svojej Biológii transcencie dokazuje, že počas piatich období ľudského ži-

vota, kam zaradil prvý, štvrtý, siedmy, jedenásty a štrnásty až sedemnásty rok života človek prežíva veľké mozgové vlny, kde sa ukladajú a zabezpečujú všetky minulé skúsenosti a my sme pripravení spojiť sa s ďalším vyšším mozgom. V každej etape potrebujeme modely vyššej mozgovej funkcie, aby sme sa v našom živote posunuli na túto vyššiu úroveň vedomia a svedomia. Dobrí a zrelí ľudia sú teda v našom živote dôležití v každej etape. Ak človek žije uprostred spoločnosti preferujúcej sex, moc, majetok, násilie, kariéru a ostatné dobre známe degeneratívne modly, má len malú šancu, že sám prekoná hranice nízkych mozgových limitov tých ľudí, ktorí ho ovplyvňujú.

V puberte prichádza posledná veľká mozgová vlna, ktorá spája všetky štyri mozgy do celistvého mozgu srdca!

(Pokračovanie na 4. strane)

Kedsa obzerám späť, neustále sa mi potvrdzuje zistenie, akým veľkým šťastím bolo, že som od detstva stretával a vďaka Bohu ešte i teraz stretávam po Slovensku anjelov. Nebolo a nie je ich veľa ani málo. Bolo ich vždy akurát.

Prišli často v tých najneočakávanejších chvíľach. Zjavili sa akoby náhodou, úplne mimo kontextu, ale tak presne, že som to chtiac-nechtiac musel chápať ako dar, ako zázrak. S odstupom času v ich príchode naozaj vidím železnú „logiku milosti“. Prišli preto, aby zohrali svoju úlohu a rovnako nečakane sa i stratili, darmo by som ich chcel z celej duše zadržat'. Prichádzali a odchádzali ako vývinové štádiá, ako potrebné „palivo“ do motora rastu, ako stimul či aspoň energia premien, hoci samí mnohokrát vlastnej úlohe neprikladali nijakú zvláštnu dôležitosť, ba neraz ju i rovno popreli.

Kým vstúpime do desiateho roku Kultúry

TEODOR KRIŽKA

Keby nebolo týchto anjelov, cítil by som sa ako na pustom ostrove. Ako Robinson času, ktorý mi bol určený na prežitie, by som sa osamelo túlal krajinou ideí a ideálov, čakajúc na svojho Piatka. Tým Piatkom by pre mňa za každým bola poézia, ktorú by som opakovane zachraňoval pred rituálnou popravou domorodých ľudozrútov.

Ale anjeli prichádzali, biele plachty ich lodí svietia na obzore i dnes, a tak život na ostrove Krása zostáva znesiteľnejší.

Ľudské ego by rado istotu tohto zázraku fixovalo navždy. Ale tok rieky, tobôž tok času sa zadržat' nedá. Dá sa iba žit' tak, aby si človek zaslúžil opakovanie zázraku podľa „logiky milosti“. Dá sa iba pracovať na tom, aby bol človek hodný zázraku, hoci učebnice na tento nikde nevyučovaný predmet niet.

Kam v tomto kontexte rátam našu Kultúru?

Bez akejkoľvek domýšľavosti, iba na základe faktov opretých o pomoc anjelov, ktorá je vykupovaná úprimnou obetou, môžem s istotou tvrdiť, že ide o zázrak. Deväť rokov platím zaňho existenciou na hranici životného minima. I to minimum je dar anjelov. Výraz ich očí, ich láskavé slová a povzbudenie sú pre mňa viac ako úsmevný pohľad novodobých zbohatlíkov, ktorí nechápu, načo to všetko podstupujem.

Od januára vstúpime už do desiateho roku našej existencie. Netuším, aký bude, ako som netušil, aký bude každý z tých predchádzajúcich deviatich. Bez istoty na jeden, na dva mesiace dopredu som aj vďaka vám prichádzal na trh márnosti s novým a novým vydaním časopisu. Bez vás čitateľov a bez vás autorov, ktorí odovzdávate iným výsledky svojho vnútorného zápasu o pravdu, by to vôbec nebolo uskutočniteľné. Verím, že sú medzi vami mnohí, ktorí Kultúru poznajú od prvého čísla vydaného s dátumom 10. jún 1998. Budem rád, ak sa spolu s nami obzriete na tých deväť rokov dozadu a podelíte sa so svojimi názormi na úlohu Kultúry v blížiacom sa jubilejnom desiatom ročníku aj s inými.

www.kultura-fb.sk

V piatok 3. novembra 2006 bola na Bratislavskom hrade slávnostne otvorená výstava pod názvom *Štátnik, Demokrat, Európan o Alexandrovi Dubčekovi, ktorý by sa 7. novembra dožil 75. narodenín. Ako je známe, tragická nehoda 1. septembra 1992, ktorej okolnosti dodnes nie sú dostatočne objasnené, predčasne ukončila jeho pohnutý život, poznačený vzostupmi a pádmi a taký charakteristický pre „krátke“ 20. storočie. Autorom libreta k niekoľkým desiatkam fotografií, osobných predmetov, kníh a vyznamenaní spätých so životom Alexandra Dubčeka je Ivan Luluha, jeho dlhoročný priateľ.*

Výstava má niekoľko vážnych nedostatkov, ktorým sa v skratke chceme venovať. Žiaľ, po celkovom zhodnotení sa nedá označiť ináč ako čiastočne tendenčná.

Na úvodnom paneli výstavy, ktorá

Dubček na Hrad!

je koncipovaná dvojjazyčne, pričom uprednostňovanie anglického textu pred slovenským je nanajvýš nepochopiteľné, Dubček ako keby sám ľutoval, že len o štyri mesiace premeškal príležitosť narodiť sa v Spojených štátoch amerických, keďže sa jeho tehotná matka s otcom v roku 1921 vracali na rodné Slovensko. Nuž neviem, či by automatické získanie amerického štátneho občianstva bolo prospelo Dubčekovmu nepoškvrnenému kádrovému posudku pri začatí jeho politickej kariéry ako poslanca Národného zhromaždenia v roku 1951. V každom prípade akési vyzdvihovanie možných proamerických postojov posthum nezodpovedá reálnemu Dubčekovi, hlavne nie spreď roku 1989. Takisto koncipovanie sprievodného textu k fotografickej dokumentácii v prvej osobe, posúva vnímanie jeho osoby do silne subjektivistického rovinu, čo v určitom kontexte môže byť zaujímavým oživením výstavných exemplárov, z prísne historického hľadiska je však problematické.

To, že Dubček je pasovaný za symbol Pražskej alebo česko-slovenskej jari, a že mu do určitej miery prisľúcha tvár „humanistu“ ako aj profil slušného človeka, akým nesporne bol, samo osebe je pre postkomunistickú slovenskú spoločnosť známa a opodstatnená skutočnosť. Budovanie symbolov demokratického Slovenska by sa však nemalo diať na úkor iných historických postáv, bytostne spätých napríklad aj so Slovenskou republikou z rokov 1939-1945. Nazývať Jozefa Tisu predstaviteľom bábkového štátu, ako je uvedené pod jednou fotografiou zachytávajúcou prezidentskú prísahu Tisu na Ústavu Slovenskej republiky, silne pripomína slovník minulého režimu. Ozaj, akým štátom bolo socialistické Československo vedené lojalnými politikmi-bábkami dosadenými k moci z vôle Kremľa? Samotný Dubček by sa bez súhlasu a odporúčania Leonida Brežneva zrejme iba ťažko mohol stať generálnym tajomníkom KSČ v januári 1968, keďže v Moskve Antonínovi Novotnému odbili dávno predtým, ako bol donútený k demisii v Prahe. Už len povrchné porovnanie politických systémov dvoch takých rozdielnych štátnych útvarov, akými bolo socialistické Československo a slovenský „Schutzstaat“ (alebo štát požívajúci ochranu Nemeckej ríše podľa Ochrannej zmluvy podpísanej krátko po vyhlásení samostatnosti Slovenska) ukazuje, že na rozdiel od presadzovania sovietskeho modelu ako nosnej štáto- a systémotvornej ideológie pofebruárovej ČSR a teda z toho vyplývajúcej sovietskej ideológie,

nemeckého národného socializmu nebola pre politickú špičku Slovenského štátu závažná a jeho budovanie nemuselo do posledného písmenka kopírovať nemecký model.

Zaujímavé je aj označenie jari - leta 1942 ako za obdobie najhoršieho teroru (bez uvedenia koho a voči komu?) za druhej svetovej vojny. Je to oprávnené, ak sa to vzťahuje na rasové represálie voči židovskému obyvateľstvu, čiže na ich deportácie do vyhlaďovacích táborov na poľskom území ako prostriedku na tzv. riešenie židovskej otázky, t. j. rozpútanie holokaustu na Slovensku. Avšak pri vnímaní politickej represie uvedené obdobie určite takto chápať nemožno. Akoby nenastalo ešte horšie obdobie v rokoch 1944 - 1945, kedy územie Slovenska okupovala nemecká armáda a vojská jej spojencov, kedy bol rozpútaný teror voči politickým odporcom a rasové prenasledovanie dosiahlo svoj vrchol, kedy

Slovensko sa stalo frontovým pásmom na dlhých takmer deväť mesiacov. Na druhej strane si však treba položiť jednoduchú otázku: Bol niekto popravený za svoje politické presvedčenie v rokoch 1939 - 1944, na rozdiel od povestných 50. rokov poznačených komunistickou zvrhovou, na ktorej sa podieľali aj stranícki funkcionári miestneho a regionálneho formátu?

Najviac priestoru výstava venuje obdobiu po roku 1989, keď návštevník môže obdivovať nespočetné významnania, najvyššie rady rôznych štátov, doktorské tituly honoris causa, fotky zo stretnutí s významnými európskymi a americkými politikmi, dokumentujúce uznanie slovenského politika zahraničím, na čo môže byť každý Slovák patrične hrdý. Avšak práve najvýznamnejšiemu obdobiu v jeho živote ako aj v existencii socialistického Československa, teda Pražskej jari, je venovaný len jeden panel výstavy a celá problematika je len povrchno spracovaná. Je to škoda, pretože práve k Pražskej jari už existujú výsledky podrobného historického štúdia archívnych prameňov, ktoré podávajú práve o osobe Dubčeka v mnohom skorigovaný obraz. Len za všetky spomeniem rozsiahlu 20-zväzkovú edíciu prameňov k Pražskej jari a počiatku normalizácie vydavateľa Jaromíra Navrátila, kde sú po prvýkrát uverejnené osobné rozhovory medzi Dubčekom a Brežnevom. Hovoriť o období normalizácie ako o stalinizme, ako je to uvedené v jednom z podtextov tejto časti výstavy, je terminologickou chybou.

Na prvý pohľad je každému nezaujímavému návštevníkovi výstavy jasné, že autorom šlo predovšetkým o vyzdvihnutie osoby Alexandra Dubčeka ako už nielen symbolu Pražskej jari, ale aj ako symbolu humanizmu a demokracie. Na druhý pohľad evokuje dojem, že je umelo koncipovaná skôr pre zahraničného návštevníka, ktorý nemá takú znalosť historických reálií ako ten slovenský. Z takto navrhutej výstavy vyplývajú zrejme klady, ktoré nesporne má, ale aj zápory, na ktoré treba v záujme dobrej veci poukázať. Zdá sa, že opätovne bola premeškaná príležitosť priblížiť širokej verejnosti skutočný a neskreslený obraz Alexandra Dubčeka, historickej osobnosti česko-slovenských a slovenských dejín 20. storočia.

Na záver ešte otázka, ktorá u niektorých návštevníkov výstavy po jej zhladnutí určite zarezonuje: Akú budúcnosť má štát, ktorý buduje svoju existenciu na klamlivo a umelo vykreslovaných symboloch?

Beáta Blehová

Spomienka na Romana Zelenaya

Pred trinástimi rokmi v „dušičkovom“ období nás vydesila autohavária (?) štátneho tajomníka Ministerstva kultúry SR Romana Zelenaya, ktorý pri tejto nehode zahynul. Mali sme v živej pamäti jeho horúčkovo živé a zároveň zamatovo mäkké pôsobenie ako Predsedu snemovne národov vo Federálnom zhromaždení, aby sa našla legitímna a legálna väčšina slovenských a českých poslancov na odhlasovanie o rozpustení spoločného štátu a na paralelné vytvorenie dvoch suverénnych štátov.

Roman Zelenay, syn živej zelenej ratolesti slovenského zemanstva po otcovi Gabovi Zelenayovi a syn ušľachtilého poľského rodu po matke v sebe skĺbil prednosti oboch slovanských rodov vrchovitou mierou. Jeho šikovné a neúnavné „kmitanie“ medzi českými a slovenskými poslancami a medzi žurnalistami bolo neobyčajne účinné. Rodený komunikátor, zrejme po otcovi, od ktorého zdedil aj horúce slovenské vlastenectvo aj schopnosť presvedčivo artikulovať slovenské záujmy.

Roman si však na svoj chlieb začal zarábať ako farmakologický výskumník. Udržoval živé kontakty s mladou poľskou kultúrou a cez väčšie kultúrno-politické priezory Poľska získaval aj celosvetovú rozhladenosť. V súkromí pomáhal rozvíjať slovenskú heraldiku a kultivovať mapovanie predkov (armálie - spisy a dokumenty o pôvode). Národ, akým sme my, potrebuje obnoviť poznanie svojich koreňov, svojich predkov.

Ale najdôležitejším prínosom Romana Zelenaya bola jeho činnosť na samom začiatku rozmrazovania politickej totality, keď ako člen Koordinačného centra VPN bol nominovaný do Federálneho zhromaždenia a ako predseda ústredného klubu medzinárodných vzťahov VPN zaradil medzi programové požiadavky slovenskej emancipácie „status medzinárodnoprávnej

subjektivity Slovenska“. Tento princíp akceptovala aj československá verchuška VPN, lebo sa úfala, že tým získa vo voľbách od Slovákov viac hlasov. Táto požiadavka ústavnoprávných odborníkov bola vtelená do programu Šanca pre Slovensko a to otvorilo cestu k rovnoprávnemu partnerstvu Slovenska.

Roman Zelenay pomáhal v rámci platformy Za demokratické Slovensko a neskôr v rámci HZDS presadiť požiadavku rovnosti s Čechmi v podobe konfederácie. Pretože Česi odmietli akúkoľvek formu partnerského súštitia, tak sa dohodlo rozpustenie spoločného štátu a vznik dvoch paralelných republík. Pochopiteľne Roman bol pri príprave štátnosti ako „živé striebro“, plný schopností hľadania prívržencov paralelnej samostatnosti tak na českej ako na slovenskej strane. Slovenské štátotvorné sily museli z noci na deň vydupať z amatérskych provinčných politikov slovenských štátnikov. To sa podarilo, ale slovenská štátotvorná politika mala iba jeden talent pre spoluprácu politikov s masmédiami - Romana Zelenaya. Bol to človek konsenzu, ale zároveň neúhybný vlastenec, ktorý vždy udržoval informačné kanály na masmédia a na žurnalistov.

Po smrti Romana Zelenaya sa nám nepodarilo medzi politikmi nájsť kontaktný talent, ktorý by udržoval priechodné kanály medzi národnou politikou a masmédiami. Po toľkých rokoch musíme o to viac banovať za takým politikom, ktorý nemal zábrany vždy a všade priateľsky a s rešpektom komunikovať so žurnalistami i politikmi všetkých farieb dúhy.

Spätý pohľad na úlohu Romana Zelenaya nás musí burcovať k obnoveniu partnerstva so slovenským žurnalizmom. Ignorantstvo je dokladom malej sebareflexie.

AUGUSTÍN MARIÁN HÚSKA

Kresba: Andrej Mišanek

Výsledok volieb je odrazom akceptácie politických strán voličom, a preto analýzu výsledkov volieb by som prenechal radšej politológom. Je však priam katastrofou, že z 80 % kresťanov na Slovensku len osem percent dalo hlas strane, ktorá má vo svojom logu kríž. Po 15. rokoch je to asi jediný, čo zostalo kresťanským v tomto hnutí. Kto z vedenia KDĽ si uvedomil a priznal, do akého ponižujúceho stavu dostal Slovákov odmietnutím ich zvrchovanosti, Ústavy SR a vytvorenia novej Slovenskej republiky? Kto, ako a kedy vysvetlí bývalým politickým väzňom, že práve kresťanskí demokrati boli ochotní pre svoj válov spájať sa aj s boľševikmi a eštabákmi, že v značnej miere svojím konaním prispeli k ožobraceniu väčšiny občanov SR. Kde je to rešpektovanie sociálnych encyklik, o ktoré sa malo KDĽ opierať vo svojom programe?

Ad: KDĽ po voľbách

Kultúra 14/2006 (20. septembra 2006)

To, že sa práve KDĽ stalo lídrom politickej perzekúcie na Slovensku je v príkrom protiklade s morálnym imperatívom každého veriaceho kresťana - Desatorom Božích príkazani.

Je poľutovaniahodné, ako sa zachovala k svojmu dlhoročnému členovi Dr. Pavlovi Bielikovi jeho vlastná tzv. kresťanská strana, ktorú pomáhal zakladať a vytváral jej dobré meno nielen doma, ale aj v zahraničí. Využíval na to každú príležitosť. Poznáam ho ako čestného a nezištného človeka, ktorý núdzneho človeka nikdy neodmietol. Som toho svedkom, a preto ho budem voliť. Koľko však jeho bývalých priaznivcov podľahlo cieľenej mediálnej diskreditácii jeho osoby a podľahlo fámam aj od

tých, ktorým pomáhal? Kto si z týchto kanibalov uvedomil, čo spáchal na svojom blížnom, ako ublížil celej jeho rodine a ako zdiskreditoval svoju vlastnú stranu? Bol už niekto z tých, ktorí zosnovali túto spravodajskú hru, v podobnej situácii? Ako sa majú veriaci na Slovensku vysporiadať s nerešpektovaním presumpcie nevinu od politikov KDĽ, ktorí aj týmto pošliapali základné ľudské práva?

Dnes nie je ťažké ani pre primitíva pripraviť čestného človeka, tým menej rímskeho katolíka, o jeho dobré meno. S nenávisťou voči kresťanstvu na to čakajú tzv. mienkotvorné médiá každý deň.

IP

V tomto roku budeme mať na Slovensku už po druhý raz voľby. Vo verejnosti panuje mienka, že v „komunálnych“ voľbách nejde o veľa, no opak je pravdou. Svedčia o tom už zverejnené zoznamy kandidátov na primátorov miest a starostov obcí. Bude sa predsa voliť v sumare – prezident je jeden, poslancov našťastie iba 150 – oveľa väčší počet „našich“ zástupcov. Akí budú, také budú naše mestá a obce, také bude v konečnom dôsledku aj „Korupčné prostredie v SR“. No a je tu ešte aj iná otázka. Budú to skutočne vždy iba tí, ktorých si vyberie väčšina? Chceme veriť, že áno, hoci „potrební“ sa už mohli všeličomu „priučiť“ aj od rôznych zahraničných expertov, ktorých si bývalé vládné (možno aj opozičné) strany pozvali – dokonca zo zámoria – aby im pomohli aj v demokratických podmienkach dosiahnuť želaný volebný výsledok. Nemuseli, ako vidno, boli to zbytočne vyhodnené peniaze. Okrem toho, lacnejšiu „inštruktáž“, ako upiecť voľby, poskytuje kniha *The Best Democracy Money Can Buy...* („Najlepšia demokracia, ktorú si možno kúpiť za peniaze...“). Napísal ju na Západe veľmi známy, seriózny investigatívny novinár Greg Palast (1) (v ďalšom texte len GP). V knihe analyzuje metódy a postupy uplatňované v USA počas prezidentských volieb, ktoré sa konali 2. novembra 2004. Uvádza v nej o.i. že v USA sa v každých celonárodných voľbách „odhodia do smetí“ milióny volebných hlasov preto, že sú domnele nečitateľné, pokazené, neplatné. Dostali pomenovanie „mrzáci“. GP považuje takúto „techniku“ zratúvania hlasov a sprievodne súvislosti za špinavé tajomstvo americkej demokracie. Napriek tomu, že uvedený postup sa v USA uplatňuje už desaťročia, bezprecedentnú úroveň dosiahol počas prezidentských volieb v rokoch 2000 (1) a 2004, pričom vo voľbách 2004 nebolo zarátaných do ich konečného výsledku viac ako 3 milióny hlasov. Jednoducho zmizli. Voliči prišli, hlasovali, no hlasy za, proti alebo neplatné zmizli. Jednoducho ich niet. V štáte Ohio sa stratilo 153238 hlasov, teda viac, ako bol rozdiel hlasov v prospech „víťazstva“ Busha. V Novom Mexiku nebolo zarátaných 5 krát viac hlasov, ako činil domnelý rozdiel v prospech Busha (5988 hlasov). V Iowe Bushov triumf spočíval v počte 13498 hlasov navyše oproti Kerryemu zostal zaťažený pochybnosťami o 36811 hlasoch, ktoré boli odmietnuté ako údajne „mrzácke“.

Podľa „Federálnej volebnej komisie“ bolo v USA odovzdaných avšak nezaratáných až 1 855 827 hlasov. No v čase, keď toto číslo Komisia oznámila, nemala ešte stále k dispozícii údaje z rôznych miest, ba aj niektorých štátov „príliš zaťažených inými povinnosťami“, než aby ju o nezaratáných hlasoch informovali. G. P. odhaduje, že v celých USA bolo odovzdaných okolo 3 600 380 hlasov, ktoré neboli nikdy zarátané do volebného výsledku a kladie si otázku, prečo k tejto skutočnosti nehovorí nič vláda USA. Údaj G. P. nie je jeho výmysel. On korešponduje s údajom, ktorý sa nachádza v hlásení Štatistického úradu USA, v poznámke pod čiarou a ktorý uvádza, že rozdiel medzi súčtom voličov zúčastnených na prezidentských voľbách a súčtom odovzdaných hlasov, zratáných poverencom Snemovne reprezentantov je 3,4 miliónov hlasov. Toto hlásenie bolo publikované sedem mesiacov po voľbách.

G. P. so svojimi spolupracovníkmi zistili, že niektorí voliči, ale aj celé skupiny občanov USA, boli nesprávne a aj vedome protiprávne vynechané zo zoznamu voličov. Tu sú v stručnom

prehľade výsledky jeho analýzy:

A. V USA je možné voliť poštou. Práve tieto tzv. poštové hlasy boli rozhodujúce pre Bushovo víťazstvo. Nie preto, že by ich boli republikáni získali, oni vyhrali preto, že poštové hlasy boli odovzdané v drvivej väčšine v „demokratických“ okresoch a neboli uznané za platné. Ľudia tento spôsob voľby zvolili preto, že neverili elektronickým volebným strojom. Súčet hlasov odovzdaných poštou z okresov, ktoré informovali federálnu vládu je 675 676. Po pripočítaní odhadu za okresy, ktoré federálnu vládu neinformovali, celkový súčet hlasov „vyhodnených do ľufu“ je 1 090 729.

B. Prostredníctvom „elektronických volebných strojov“ sa volilo v r. 2004 po prvýkrát, (2) čo spôsobilo, že „zmizli“ ďalšie hlasy, tzv. „mrzáci“. Sú to hlasy pri ktorých „x“ nebolo dostatočne výrazné na to, aby ho stroj ho prečítal. Komisia, ktorá na voľby dozerala, zosumarizovala skoro milión takýchto hlasovacích lístkov. Ak sa k tomuto číslu priráta odhad za štáty, ktoré neposlali potrebné údaje do Washingtonu, celkový súčet „mrzákov“ dosiaha číslo 1 389 231. Najhoršia bola situácia v rezerváciách amerických Indiánov, tam bolo likvidovanie hlasov priam pandemické.

Nie všetky hlasy sa ničia rovnako. Uznávaný volebný štatistik, Dr. Philip Klunkner z Hamilton College, vypočítal, že jeden volič tmavej pleti má v porovnaní s voličom bielej pleti okolo 500% väčšiu pravdepodobnosť, že sa jeho hlas „pokazí“. Podľa štúdií realizovaných Komisiou občianskych práv USA a Projektu o občianskych právach Harvardu, okolo 54% z „pokazených“ hlasov odovzdali vo voľbách Afroameričania. Hlasy sa však nekazia preto, že vypadli z chladničky, ako hovorí G. P., treba to iba vedieť s volebnými strojm. Chudobní môžu dostať iba zlé školy a zlé nemocnice, rovnako ako dostanú iba zlé volebné počítače. V USA je to tak.

C. V štátoch vyznačujúcich sa početnou etnickou menšinou a pôvodným indiánskym obyvateľstvom, akými sú Ohio, Florida a Nové Mexiko, boli voliči systematicky vyškrtávaní zo zoznamov voličov a počet tých, ktorým nebolo dovolené voliť z bezvýznamných technických príčin, narástol na viac ako pol milióna (526 420). Zoznamy boli čistené predovšetkým od tzv. „vierolomných“ voličov, ktorých jediným previnením bola farba ich pleti. Rôzne analýzy z minulosti ukazujú, že Indiáni a tzv. Latinoameričania volia dlhodobo takmer výlučne demokratov.

J. V. Stalin svojho času údajne povedal: „To, čo má vo voľbách cenu, nie sú ľudia, ktorí volia, ale ľudia, ktorí zrávajú hlasy.“ V bývalom Sovietskom zväze to bolo možno skutočne tak, v USA je podľa G. P. volebná hra kvôli želanému volebnému výsledku „jemnejšia“ a rafinovanejšia. Napríklad, použiť vo voľbách elektronické volebné stroje (počítače), sa nie celkom bez dôvodu báli milióny Američanov. K šíreniu strachu z nich prispeli zámerne médiá, ktoré hojne publikovali kresby geniálneho zločin-

ca-hakera, ako sedí v bunkri Dicka Cheneyho, lúšti kódy a likviduje údaje o hlasovaní v týchto nových volebných strojoch. V skutočnosti sa využil tzv. efekt McGuffin, ktorý používajú kúzelníci na rozptýlenie zrakovej pozornosti divákov, aby sa im v danom momente nepozerali na „čarujúce“ ruky. Hlavný cieľ volebného ľupu – anulovanie hlasov prostredníctvom etnických „čistiek“ vo voličských listinách ako aj nevysvetliteľných „strát“ hlasov poslaných poštou, poruchy volebných strojov, v ktorých sa taktiež stra-

trované. V skutočnosti má každý „Kerry“ milión hlasov v neprospech skôr, ako sa pohne zástena na kabínke pre voliča.(4)

Používanie uvedených „volebných techník“ umocňuje silu víťazstva demokratov v práve skončených voľbách do senátu, kongresu a vo voľbách nových guvernérov štátov. Ak za týchto podmienok podľa oficiálnych výsledkov volieb demokrati doslova rozdrvil republikánov, natíska sa otázka, akú to politiku vnútornú i zahraničnú robila súčasná administratíva G. Busha.

Jedinou príčinou takej radikálnej zmeny v postoji tradične konzervatívnej americkej spoločnosti nemôže byť iba nešťastná vojna s Irakom s jej obeťami. Tou príčinou je nevšímavosť nekonzervatívcom k problémom drvivej väčšiny občanov svojej krajiny v sociálnej oblasti a arogancia, s akou sa stavali k ich riešeniu. S takou istou aroganciou pristupovala k vlastnej inteligencii, jej návrhom na riešenie vážnych problémov najmä v ob-

lasti životného prostredia, energetickej náročnosti hospodárstva a imigračnej politiky. Mnohé korupčné aféry republikánov iba zvýraznili v spoločnosti pocitovanú potrebu „zmeny“. A voľby zmenu priniesli tak ako pred cca 4 mesiacmi na Slovensku. Neokonzervatívcami zostali oči iba pre plač – v USA aj na Slovensku – hádam je to prísľub, že veci sa budú uberať v oboch krajinách správnym smerom.

POZNÁMKY K TEXTU:

Greg Palast je prestížny britský investigatívny novinár amerického pôvodu. Asociáciou britskej tlače bol vyhodnotený ako najlepší ekonomický novinár roka, za jeho články v *The Guardian*. Jeho doménou sa v posledných rokoch stáva investigatívna žurnalistika, o. i. orientovaná aj na americké voľby a ekonomické pohromy prichádzajúce „samé od seba vždy už

niekoľko rokov“. Pravdepodobne táto jeho nová orientácia je príčinou, že ho niektorí považujú za „miláčika“ antiglobalizačných hnutí. Je autorom bestselleru *„The Best Democracy Money Can Buy“* (*Najlepšia demokracia, ktorú možno kúpiť za peniaze*), ktorý ako prvý publikoval *New York Times*. (Jeho predajnosť mimoriadne stúpla). Kniha bola preložená aj do španielčiny pod názvom *La mejor democracia que el dinero puede comprar* (*Editorial Crítica, Barcelona*) a francúzštiny pod názvom *Democratie-Business*. Medzitým bol nakrútený aj dokumentárny film *„Bush Family Fortunes“* (*Údel rodiny Bushovcov*). Film vychádza z jeho investigatívnych prác pre BBC. Ďalšie informácie o G. P. možno získať na adrese <http://www.gregpalast.com/contact.cfm>.

Aj prezidentské voľby v r. 2000, predovšetkým ich výsledok bol vnímaný kontroverzne. V niektorých štátoch, najmä v Novom Mexiku a na Floride boli veľmi tesné a spochybňované. Dôvodom o. i. bolo aj to, že televízne stanice oznámili víťazstvo Al Gora v čase ešte prebiehajúcich volieb, čo podľa analytikov vyburcovalo sympatizantov Busha (republikánov), aby na poslednú chvíľu bežali do volebných miestností a odovzdali „rozhodujúce“ hlasy v prospech Busha. Tak získal Bush iba o niekoľko sto hlasov viac ako Al Gore. Na Floride boli okrem toho zistené aj veľké nedostatky pri sčítavaní hlasov. Tesné výsledky volieb boli aj v Novom Mexiku (+ 0,06% pre Al Gora/, v Iowe /0,31% pre Al Gora/ a Oregone /0,44% pre Al Gora/, kde podľa analytikov mal Al Gore zvíťaziť s vysokým náskokom. Bush napokon voľby vyhral s 271 hlasmi voliteľov oproti 266 hlasom pre Al Gora. Ak by boli v USA rozhodujúce hlasy všetkých voličov, bol by voľby vyhral Al Gore o 540 tis. hlasov.

Bush podpísal návrh zákona *Help America Vote Act*, podľa ktorého sa zaviedlo strojové sčítavanie volebných lístkov 29. 10. 2002.

Vo voľbách v r. 2004 bol výsledok opäť tesný. Podľa oficiálnych výsledkov získal Bush 286 hlasov voliteľov oproti 251 hlasom v prospech Kerryho. Celkovo získal Bush 62 040 606 a Kerry 59 028 109 hlasov voličov. Rozdiel 3 012 497 hlasov je teda menší než súčet vo voľbách tzv. „strategických hlasov“.

JOZEF HLUŠEK

Ako „upiecť“ voľby

tilo množstvo hlasov – nebol odhalený a čo je najdôležitejšie, nebola vykonaná náprava a, prirodzene, nik nebol braný na zodpovednosť. Takže všetko zostalo pripravené na ďalšie použitie, v budúcnosti možno v ešte väčšom rozsahu.

Prečo sa s takouto volebnou praxou nič nerobí? Pravdepodobne preto, že, ako uvádza G. P., veľa politikov z oboch o moc súperiacich strán uprednostňuje potlačanie práv menšín aj na úkor svojho volebného víťazstva. „Stratené hlasy voličov čiernej pleti, mestícov a Indiánov, znehodnotené odovzdané hlasy, státisíce občanov, ktorým bolo svojvoľne odňaté občianske právo a boli vyčiarknutí zo zoznamov voličov, to je temné tajomstvo USA: demokracia apartheidu, v ktorej hlasy bohatých belochov skoro vždy rátajú, zatiaľ čo menšiny sú čistené, popreté alebo jednoducho nezaregis-

Kresba: Andrej Mišanek

(Dokončenie z 1. strany)

Pravdepodobne preto je prvá, očarujúca pubertálna láska tak dokonale romantická a naveky zidealizovaná. Mladý človek sa cíti fantasticky čulý a bdely! Ale ak v každej etape nie sú tie správne podmienky, nielenže sa nedostane na ďalšiu úroveň mozgu, ale zažije jednu z najväčších tragédií v biológii človeka: milióny a milióny nepoužitých buniek odumrú v procese, ktorý Pearce nazýva „nervovým prerezávaním“. U mladého človeka spôsobuje určitý druh hlbokého sklamaní, cynizmu a dokonca zúrivosť. Vyrastá tak menej rozvážnych a menej pohotových ľudí. S mozgom je to doslova tak, že ho buď použijeme, alebo oň pridáme. Podľa Pearcea neustály a zdravý vývin človeka závisí od toho, či počas každého obdobia prichádza do kontaktu s ľuďmi, ktorí mu dávajú pokrm a bezpečnú lásku, s ľuďmi, ktorí sami žijú z vyššieho mozgu a s väčšími životnými víziami. Potrebuje okolo seba vzory vyššieho vývinu, aby sme kráčali dopredu. Spoločnosť nás ovplyvňuje, zvlášť v puberte. To podľa amerického františkána Richarda Rohra pravdepodobne vysvetľuje, prečo sa iniciácia v starovekých národov, alebo u novovekých – birmovka, konfirmácia, či bar micva – uskutočňovali v ranej puberte v rámci spoločenstva. Keď si iniciálne obrady prestali vážiť toto časovo citlivé obdobie a keď už neboli skutoční krstní otcovia a krstné matky, stali sa len kúzelníckou formulkou a prázdny obradom.

Svoj čas má trhať, svoj čas má zašivať. / Svoj čas má odmlčať sa, svoj čas má prehovoriť.

Ľudstvo sa od vedcov dozvedelo to, čo básnici, či milenci vždy tušili. Títo fakt, že srdce veľmi vníma nervovým, hormonálnym a elektromagnetickým spôsobom. Tušil to Exupéry slovami líšky, ktorá sa prihovárala Malému princovi poznáním, že to najdôležitejšie vidíme srdcom... Tušili to aj prastaré civilizácie a kmene, ktoré iniciovali, čiže zasväcovali svojich mladých v presne určenom čase a presne vymedzených miestach do veľkých úloh človeka. Univerzálnu platnosť a potrebu prístupnosti veľkých vízií cestou náročných skúšok v ranej mladosti zovšeobecnil James Hollis konštatovaním, že na základe podobnosti štruktúry, následnosti a motívu obradov prechodu v rôznorodých a geograficky oddelených kultúrach by sme si mysleli, že ich rituály nariadil dajaký ústredný výbor. Staroveké národy vedeli, že ak mužom chýbala iniciácia, stávali sa neužitočnými pre seba i pre komunitu. Každý vynechaný obrad prechodu vedie k novému ustrnutiu osobnosti, zníženiu schopnosti chápať, prispôbiť sa, porozumieť, zriekať sa, byť človekom. Napokon sa muži stávajú neschopnými múdrosti druhej polovice života, pretože naďalej hľadajú silu a osobné uznanie prvej polovice života. Pre spoločnosť to má katastrofálne následky. Príklad?

Médiá nedávno priniesli senzačné správy o tom, že anglický princ Charles si nechal urobiť transplantáciu vlasov, čo potvrdil aj prominentov kaderník. Dejiny zaznamenajú jeho asi najväčšie aristokratické vzopätie v podobe vzťahových škandálov a túžby stať sa tampónom v milenkyných nohavičkách. Dnes už bývalý taliansky premiér Berlusconi mal dieťa. Navyše neváhal ísť do Švajčiarska, aby mu tam plastický chirurgovia vylepšili časti tváre. Vzápätí podstúpil transplantáciu vlasov na holom temene hlavy a neskrýval mediálnu pýchu nad svojim vylepšeným dizaj-

nom. Medzi jeho nehynúce štátnické zásluhy hodné tesania do kameňa dejín budú asi jeho bohorovné prirôvanania sa k Napoleonovi a Kristovi.

V štátnej správe u nás sedia štátni tajomníci, ktorí ešte nezačali zarastať a v parlamente blondinky bez elementárnych školských vedomostí. Slovenské médiá zaujímajú fitnesscentrá, bicykle, viazanky a parfúmy politických prominentov, ale akonáhle príde reč na zásadné otázky svedomia a životných spirituálnych priorít, tak sa ešte v ten istý deň rozsype vláda....

Kráľ je nahý! Žiaľ, nielen v rozprávke.

Múdri duchovní majstri učili, že, človek sa má naučiť prijať fakt, že nie sme až takí dôležití. Inak človeka budú musieť bolestné životné situácie rozložiť tehlu po tehle, desaťročie po desaťročí. Keďže už viac neprijímame duchovných učiteľov, alebo im nedôverujeme, takmer celkom sme uviazli v druhej a pomalšej forme učenia. Rohr sa domnieva, že základný dôvod, prečo iniciácia zanikla, je nedostatok majstrov. Nedostatok veľkých múdrych a akceptovaných osobností, ktoré by viedli mladých k vyšším úrovňam poznania.

Západné dejiny, počnúc osvietenstvom, sa rozhodli vyhodit' väčšinu pojmov týkajúcich sa poslušnosti, výchovy staršími, komunitného života alebo hierarchie. Boli pod našu dôstojnosť. Život absolútne podľa vlastnej vôle sa stal jediným životom, ktorý sa oplatí žiť. Bol to takmer úplný opak celých dejín spirituality. Otázka znie: Odkiaľ sa vzala naša istota o týchto veciach a prečo nechceme vidieť následky?

Správa z tlaču hovorí, že vraždiace deti nie sú už na Slovensku novinou. Tá istá správa z denníka zo 16. mája 2005 ďalej uvádza, že v roku 2003 spáchali maloletí na Slovensku 3 149 násilných trestných činov, vrátane lúpeží, vražd a sexuálneho zneužívania. V roku 2004 to už bolo 4 952 trestných činov...Psychologička tvrdí, že záleží na tom, aké majú mladí ľudia vzory, ktoré sa začínajú formovať v rodine, aký je rebríček priorít a hodnôt spoločnosti, aké sú vzory správania, ktoré im ponúkajú verejne známi ľudia.

V marci 2005 traja 12-roční školáci na Myjave plánovali vraždu učiteľky. Nie je zvláštnosťou, že 7-8 ročné deti nosia do školy 1000-korunové vreckové

„U nás v škole si spolužiaci kedy si kupovali Bravo, Kamaráta, ale dnes fičí Nový čas. Tam je o Vyvolených, o Big Brother a Superstar všetko“, prezradilo časopisu LIVE desaťročné dievčatko z malého slovenského mestečka. Ten istý zdroj uvádza, že aj vďaka tomu majú dnešné deti nové idoly – svalnatého Rockyho, Tonyho, hybridu Erika, teplého Vladka, tehotnú striptérku, ktorá podľa názoru detí fajčí preto, lebo aj tak pôjde na potrat“

Kto dnes počúvne iniciálne výzvy overené tisícročnými, nazvime si ich trebárs primitívnymi kmeňmi o tom, že starší musia plniť svoju úlohu, ktorá im prislúcha, a mladší musia uznať, že to potrebujú. *V našom svete obrátenom hore nohami máme starších, ktorí závidia mladým a napodobňujú ich! Keď sa za hlavy štátov volia také osobnosti ako herci, zápasníci, ľudia, ktorí nepôsobili vo verejnej službe, tí, čo zarabujú peniaze, a kovboji, pýta sa, Rohr, aký ošoh prináša šírka a hĺbka skúsenosti a vzdelania? Pýta sa, či bude v neini-*

ciovanej kultúre, ktorá obdivuje hodnoty mladosti, a nie hodnoty zrelosti, fungovať demokracia. Staršia generácia sama duchovne nedozrela – ľudia neboli iniciovaní, a preto nie sú staršími, ale len ľuďmi v pokročilom veku.

Svoj čas má hľadať niečo, svoj čas má niečo stratiť.

Svoj čas má niečo si uschovať, svoj čas má niečo odhodit'. / Svoj čas má trhať, svoj čas má zašivať. / Svoj čas má odmlčať sa, svoj čas má prehovoriť.

A prehovoríť nemá kto. V lepšom prípade sú múdre, premýšľajúce osobnosti vytesňované nielen z médií, ale až za okraje nášho vedomia.

Cui prodest? Komu vyhovuje globálna analógia o vedení slepých slepých? Rohr spomína, ako zosnulý Ronald Johnson, ktorý pracoval s černoškými problémovými chlapcami v Kalifornii, celkom správne povedal: Celá krajina je plná gangov, a nielen

pouličných gangov, ale AT&T gangov, Enron gangov, Pentagon gangov, gangov v hlavnom meste...

Slovensko za uplynulé desaťročie hodnotovo a morálne degenerovalo viac ako sa o to pokúšali kupci stáročia predtým. Máme gangy stránickej, politickej, mobilovej, vyvolené, dôchodcovsko-správcovské, jojčiacie i verejnoprávne, gangy poisťovacie, vkladové, úverové, anticelulitidne, vitamínové, drogové, naftovoplynové, pentagramové, úradníckej, erektilne-dysfunkčné, gangy zbraňové, realitné a nespočetné množstvo ďalších. Prežrali spoločnosť ako rakovina. Tak rýchlo a tak hlboko!

Spoločnosť bez základov, bez hĺbky a výšky, geometrickým radom plodí zástupy vyznáčov voľného pádu.

Kde je vôľa, tam je cesta, napísal priamo v titule svojej knihy istý štátnik. Ibaže je zásadný rozdiel, dať

sa niekam posunúť a je rozdiel niekam sa prepracovať vytrvalým a celoživotným výstupom k šľachetnosti tak, aby takýto človek a takito ľudia mohli iným stanovovať vyššie štandardy.

Kam sa tá vôľa podela? Keby vôbec u mocných našej spoločnosti vôbec dakedy bola, tak by webové stránky zaoberajúce sa mágiou a okultizmom sarkasticky nekonštatovali, že „dnešný mladý človek má oveľa hlbšie vedomosti o pohanských zvykoch ako o biblických základoch. Pýtame sa, prečo toľko mladých prepadá drogám, násiliu, sexuálnej zvrátenosti a kriminalite? Rodičia a odborníci si lámu hlavu, prečo toľko nielen mladých ľudí sa stáva obeťou rozličných siekt. Hlavnou príčinou je skutočnosť, že u nás vládne kresťanský analfabetizmus a ako národ sa vraciame k plnokrvnému pohanstvu.“

Kde je teda aspoň náznak vôle začať hľadať odpoveď na otázku posmievaného kňaza, ktorý sa nás pýta: Slovensko, čo si to urobilo so svojim krstom?!

MARGITA IVANIČKOVÁ

Aj úrady majú svoju kultúru prezentácie

Priblížiť sa ľuďom nie je ľahké. Najmä ak ide o úrady. Cez vysvetlenia a rady, ktoré sú zaobalené do hrubej vrstvy paragrafov a zákonov úrady siahajú po rôznych možnostiach prezentácie seba samých, svojej činnosti a rozhodnutí. Noviny, televízia, rádiá... Dnes už v nemalej miere využívajú aj všadeprítomný internet. Webové stránky ponúkajú neuveriteľné množstvo interaktívnych možností, ktoré približujú inštitúciu ako kompaktný celok.

A Žilinský samosprávny kraj sa má v tomto smere čím pochváliť. Predseda Žilinského samosprávneho kraja Juraj Blanár prebral najvyššie ocenenie v súťaži ZlatýErb.sk 2006, ktorú vyhlasuje Únia miest Slovenska. Webstránka ŽSK (www.regionzilina.sk)

sa podľa jednomyselného rozhodnutia jednásťčlennej poroty stala najlepšou stránkou samosprávnych krajov. Juraj Blanár chápe toto ocenenie ako odmenu a zadosťučinenie mediálnej stratégie, s ktorou úrad začal v januári tohto roka. „V rámci projektu KOMUNIKUJEME sme ako prvý kraj vydali propagačný materiál pre nevidiacich, otvorili sme Kanceláriu 1. kontaktu a snažíme sa oboznámať obyvateľov s našimi kompetenciami,“ upresnil. Webstránka Žilinského samosprávneho kraja ponúka aktuálne informácie z jednotlivých odborov, zo 164 zariadení, ktoré má ŽSK v Liptove, Orave, Turci, Hornom Považí a Kysuciach pod patronátom. Permanentne informuje o voľných pracovných miestach vo svojich inštitúciách, zasadnutiach zastupiteľstva, poslancov, aktuálnych pozvánkach, medzinárodnej spolupráci a pod. Stačí len kliknúť a presvedčiť sa.

Predseda Žilinského samosprávneho kraja Juraj Blanár preberá najvyššie ocenenie v súťaži ZlatýErb.sk 2006

Divadlo - vášň, telo, hlas

November v Martine sa nesie v nesmrteľnom duchu dosiek, ktoré znamenajú svet. „Divadlo - vášň, telo, hlas“ nie je úryvok z ľubostnej básne. Ide o unikátnu výstavu, ktorá prvýkrát v histórii Slovenska odhaľuje divadelný svet v jeho najrozmanitejších historicko-spoločenských a umeleckých súvislostiach. Ukazuje divadelné prejavy v prelomových historických obdobiach, mapuje vznik a vývoj profesionálneho divadla na území Slovenska od roku 1920 až po súčasnosť. Priestor dostala aj historická i novodobá architektúra divadelných budov.

Výstava zachytáva aj prerody martinského divadla, ktorého počiatky siahajú až do devätnásteho storočia. Už v roku 1830 sa začala písať slávna história ochotníkov, keď v Liptovskom Mikuláši divadelníci pod vedením Gašpara Fejerpatakyho – Belopotockého premiérovali hrou Jána Chalupku Kocúrku. Neskor sa divadelný život presunul do Turčianskeho svätého Martina, kde novozaložený Slovenský spevokol žal veľké úspechy aj vďaka presvedčivosti hereckých výkonov. Vďaka Matici slovenskej sa v roku 1944 založilo Slovenské komorné divadlo v Martine. Pôsobilo v historickej budove Národného domu. Divadlo aj napriek zmenám v názve (Armáde divadlo, Divadlo SNP v Martine) neustratilo na svojej

kvalite a doteraz, keď je opäť Slovenským komorným divadlom, je jedným z najkvalitnejších inštitúcií svojho druhu. Dnes je martinské divadlo v pôsobnosti Žilinského samosprávneho kraja, ktorý je na svoju inštitúciu patrične hrdý. Veď túto sezónu Oprava Národného domu, ktorú ŽSK spolufinancoval, finišuje a v divadle budú inštalované najmodernejšie javiskové technológie. Divadlo a jeho členovia si ich určite zaslúžia. Veď s piatimi doskami za svoju hru Ivanov sa stalo najúspešnejšie divadlo sezóny 2005/2006.

Oravský historický maják má prestížne ocenenie

Úsilie dostalo zadosťučinenie. Oprava klenoty Oravského hradu – Kaplnky sv. Michala, na ktorú vyčlenil Žilinský samosprávny kraj desať miliónov korún, získala prestížnu cenu Kultúrna pamiatka 2005. Hradná kaplnka vyhrala v súťažnej kategórii reštaurátorské práce prvé miesto, čím predčila Stĺp sv. trojice v Kremnici a Ikonostas a mobiliár kostola sv. Bazila Veľkého v Krajnom Čiernom. Z rúk ministra kultúry Mareka Maďariča si sochu Fénixa prebrali riaditeľka Oravského múzea P. O Hviezdoslava v Dolnom Kubíne Mária Jagnešáková a predseda Žilinského samosprávneho kraja (ŽSK) Juraj Blanár. Minister M. Maďarič v príhovore vyzval, aby sme sa denne obo-

hacovali našim kultúrnym dedičstvom a neboli nevládami. Tiež zdôraznil, že naše kultúrne dedičstvo si vyžaduje ochranu a popularizáciu. „Kultúru treba skutočne nielen obdivovať, ale aj podporovať – napríklad tak, ako to robí Žilinský samosprávny kraj,“ uviedol J. Blanár. Dva roky trpezlivej a mravenčej práce znovuzrodili krásu a pompéznosť kaplnky do pôvodných rozmerov. Odkrývania a opráv malieb sa zúčastnili traja reštaurátori pod vedením akademického maliara Jána Fiľu. Staro-nový vzhľad však jednoznačne rešpektuje históriu. V sýtych farbách, jemných a dokonalých kontúrach sa prebúdzajú dejinné súvislosti. Pôvodne protestantská hradná modlitebňa, ktorú dal postaviť najznámejší pán hradu Juraj Thurzo. Tlakom katolízie sa na konci 18. storočia zmenila na katolícku kaplnku zasvätenú Michalovi Archanjelovi.

Dnes sa návštevníci môžu v kaplnke kochať bohato zdobeným oltárom, nástennými maľbami či fascinujúcimi kryptami rodín Thurzovcov a Henkelovcov. Ocenenie Kultúrna pamiatka 2005 je tiež dotované z nadácie SPP, pričom Oravské múzeum si odnieslo za svoj skvost 500 tisíc korún. Podľa slov riaditeľky Oravského múzea M. Jagnešákovovej sa peniaze investujú do obnovy historickej organu, ktorý je súčasťou spomínanej Kaplnky sv. Michala.

Prípravila: ZUZANA MUCHOVÁ

Združenie kresťanských seniorov Slovenska vydalo Zborník zo seminára o Prof. Tomislavovi Poglajenovi - Kolakovičovi a Dr. Antonovi Neuwirthovi, ktorý sa konal 23. mája 2006. O pôsobení Prof. Kolakoviča bolo uverejnených už niekoľko životopisných prác, v ktorých sú uvedené aj jeho hlavné zásluhy, ako i recenzia jeho knihy Božie podzemie. K niektorým časťam uverejnených referátov a diskusných príspevkov sa chcem vyjadriť aj v širších súvislostiach.

Profesor T. Kolakovič sa v Chorvátsku dostal do sporu s vedením Spoločnosti Ježišovej, ktorej bol členom. Išlo o otázky pastoračné a o plán založiť novú rehoľu. Okrem toho mu hrozilo zaistenie za protifašistické články, a tak prišiel 13. 9. 1943 na Slovensko. Mladý slovenský štát už za krátky čas svojho existovania mal v roku 1943 dynamicky sa rozvíjajúce hospodárstvo, stávali sa objekty pre kultúru, nájomné, rodinné i sociálne byty, školy, internáty, fungovali vedecké, kultúrne, náboženské občianske ustanovizne, organizácie a spolky. Veľmi dobré výsledky sa dosahovali na všetkých školách, kde bol už dostatok slovenských pedagógov. Výskoké školy zaznamenali veľký vzostup a riešila sa aj otázka ubytovania študentov. Významnú úlohu zohral bratislavský internát Svoradov, ktorý pod vedením jeho zakladateľa Eugena Filkorna bol nielen ubytovacím internátom, ale aj výchovnou ustanovizňou. Bol ľahňou vzdelanej, kresťanskej orientovanej a národne citiacej inteligencie, ktorá sa významne zapísala do slovenských dejín. Na jej duchovnom raste sa podieľali také osobnosti ako napríklad P. Blaho, J. Kozá-Matejov, J. Ferencik, J. Hutrya, J. Búda, E. Filkorn, A. Škrábik, E. Nécsey, A. Spesz, L. Hanus, G. Faguľa, J. A. Mikuš, Š. Nahálka a ďalší. Vo Svoradove malo sídlo Ústredie slovenského katolíckeho študentstva - ÚSKŠ, pôsobil tu náboženský spolok Moyzes, sociálny Spolok sv. Vincenta de Paul a krúžok Frassati, zaberajúci sa súčasnými otázkami. Vydávali sa knihy i časopisy na vysokej intelektuálnej úrovni, z ktorých uvediem aspoň Körperovu Kultúru a Hanusovu Obrodu. Na Slovensku bolo ešte veľa významných osobností, ktoré dvihali vzdelanosť a kultúrnu úroveň mládeže i ostatného obyvateľstva. Z mnohých napr. J. C. Hronský, S. Mečiar, Š. Polakovič, V. Beniak, F. Hrušovský, J. Alexy, J. Ambruš, mnohí vynikajúci maliari, sochári, nastupujúca generácia básnikov katolíckej moderny, pedagógovia, lekári, technici, z duchovnej oblasti naši biskupi J. Vojtaššák, M. Buzalka, A. Kmetko, P. Jantusch, E. Nécsey, kňazi L. Hanus, A. Botek, Š. Hlaváč, desiatky rehoľníkov a rehoľníčok a mnoho ďalších významných osobností. V duchu Katolíckej akcie, vyhlásenej pápežom Píom XI. v roku 1922, diecézni biskupi u nás usmerňovali činnosť mužských, ženských, a mládežníckych katolíckych spolkov, akými boli napríklad Mariánske kongregácie, Združenie katolíckej mládeže, Katolícky kruh, Slovenský orol, Spolok sv. Vojtecha, Skaut, rôzne náboženské, športové, hudobné, divadelné a ďalšie kluby a krúžky. Pôsobili tu rehole ktoré sa venovali mládeži i dospelým. Bolo tu mnoho kresťanských orientovaných politikov, vysokých úradníkov, ktorí sa v svojej práci držali pápežských sociálnych encyklik. Nemožno tvrdiť, že všetko bolo ideálne, že nebolo čo zlepšovať, že sa neurobili aj chyby, že jednotliví kresťania nezlyhali, ale podstatné však bolo, že sa vývoj v každom smere menil k lepšiemu, vyrastala nám generácia čestných, pracovitých i národne povedomých občanov, vzdelaných intelektuálov s hlbokým sociálnym cítením a to aj počas ťažkých vojnových rokov. Na také Slovensko prišiel T. Kolakovič a nie na nejaké nekultúrne misijne územie na ktorom z hľadiska náboženského, či sociálneho bolo treba víriť stojaté vody. Prišiel ku kultúrnemu, tvorivo sa rozvíjajúcemu národu, do štátu, v ktorom vládla taká relatívna sloboda, že aj búrlivý prenasledovaný imigrant mohol vysloviť svoj nekomfortný názor.

Z uvedených prednášok v zborníku vyplýva, že T. Kolakovič bol vzdelan-

STANISLAV MÁJEK

Poznámky k zborníku

o Profesorovi Kolakovičovi a Dr. Neuwirthovi

com a pedagógom najmä v oblasti teológie, filozofie, kresťanskej sociológie, študoval náboženskú problematiku východného obradu, robotníckeho hnutia, komunizmu, bol proti fašizmu, ale ako uvádza M. Dušička „pomerne neobvyklé až prekvapivé boli jeho názory na vtedajší Sovietsky zväz a komunistickú ideológiu.“ Po príchode na Slovensko v roku 1943 začal pracovať s mládežou, a to práve so svoradovčanmi, kde našiel najúrodnejšiu pôdu, lebo nastoľoval zaujímavé aj politické témy, o ktorých sa dalo široko diskutovať. Prezentoval svoje protifašistické názory, utopistickú koexistenciu s komunizmom, nešetril kritikou na slovenské sociálne pomery, domáhal sa prijatia u popredných cirkevných a politických predstaviteľov, čo mohlo byť v tých časoch vzhľadom na prítomnosť Nemcov aj kompromitujúce. Preto museli byť k nemu niektorí dost' rezervovaní. Podporil založenie spoločenstva Rodina, v ktorom sa slovami M. Dušičku členovia stretávali a pomáhali si na základe dobrovoľnosti a kresťanskej lásky. V roku 1944 sa chcel dostať do Ruska, stretnúť sa so Stalinom, Berijom a presvedčiť sovietskych vrchnosť, aby sa vzdala ateistickej a materialistickej ideológie a zmenila svoj postoj k náboženstvu. Preto a zrejme aj pod vplyvom priateľov V. Vaška a L. Nabělka z B. Bystrice išiel do povstania, aby sa potom dostal do Ruska. Prišiel do kontaktu so sovietskymi dôstojníkmi a aj s príslušníkmi NKVD, ktorí si isto všetko zaznamenali a hlásili. Po potlačení povstania a strádaniach v drsnej zime sa dostal do Sovietskeho zväzu, ale nevie sa až kam, no so Stalinom sa pochopiteľne nestretol. Ako uvádza historik, jeho názory po návrate svedčia o vytriezvení až skepticizme. Tu si dovolím poznamenať, že veľmi podcenil sovietskú politiku a NKVD, hoci o tom už vtedy bolo dost' poznatkov. Po návrate z Ruska na Slovensko v auguste 1945 sa snažil pokračovať vo svojej predchádzajúcej činnosti a spolupracovať s medzinárodnými kresťanskými organizáciami. Jeho pôsobenie už nadobúdalo konšpiratívne formy a Štátna bezpečnosť sa začala o neho i jeho stúpenov zaujímať, a aj zásluhu NKVD ho považovala za nebezpečného špióna. Už v januári 1946 ŠB zatvorila niektorých členov Rodiny a napokon i samého Kolakoviča, ktorého po pol roku vyšetrovania prokuratúra prepustila, lebo vtedy ešte jeho činnosť nepovažovala za trestnú. Bol to preňho nebezpečný signál, a preto z Česko-Slovenska odcestoval 1. augusta 1946 vlakom pre belgických repatriantov.

Za prínos pôsobenia Kolakoviča na Slovensku považujem, že podobne ako ďalší kňazi svojou činnosťou s mládežou a veriacimi prehľbil ich náboženský pohľad na život, organizoval duchovné cvičenia a exercície, čím sa z nich stávali duchovne obohatení a praktizujúci kresťania. Z toho neskôr čerпали silu aj ďalšie generácie. Škoda, že v niektorých referátoch bolo slovenské kňazstvo predstavené ako skostnatené, nemoderné a Kolakovič ako jediný moderný evanjelizátor, s čím pochopiteľne nemožno súhlasiť. Ved' aj F. Mikloško vyzýva v svojom príhovore Konferencii biskupov Slovenska, aby podobne ako biskupi iných krajín, dala návrh na kanonizáciu mnohých našich ľudí, kňazov, biskupov, ktorí boli mučeníkmi pre vieru.

Na seminári boli však vyslovené niektoré názory T. Kolakoviča, alebo prednášateľov, s ktorými si dovolím polemizovať. Obvinil vládu prvej Slovenskej republiky zo zanedbávania sociálnej starostlivosti preto, že na bratislavskom podhradí - Vydrici existovala prostitúcia, považujem za smiešne (s. 22). Za ne-

Grafika: Alexander Iľečo

správny považujem názor, že „Ruská revolúcia vznikla ako prirodzená reakcia proti cirkvi, ktorá bola oporou cárskeho režimu...“ (s. 24). Takýto názor sa rovná obvineniam NKVD a keby to pravoslávna cirkev vedela, iste by sa právom ohradila. Nemôžem súhlasiť ani s názorom (ak sa tak skutočne vyjadril), že „Pre ka-

tolíkov je veľkou hanbou, že mohlo vzniknúť niečo také, ako je komunizmus“. Nevie o tom, že by výslovne katolíci nastolili kapitalizmus a podporovali jeho asociálne praktiky, ktoré aj pápeži kritizovali v sociálnych encyklikách. Plne však súhlasím s tým, že „My musíme byť priekopníkmi sociálnej spravodlivosti“, čo aj v súčasnosti kresťanské strany zanedbali. Kolakovičovú koncepciu kresťanského sociálneho štátu možno zaradiť medzi teórie utopistických filozofov. Za úplne zcestné považujem názor M. Klobučnika, pracovníka ÚPN SR, ktorý svoj referát spracoval z poznatkov ŠtB. Napísal: „Postupom ČA sa blížil zánik slovenského štátu a kolaps dovedy chápaného politického katolicizmu.“ (s. 32) V poznámke „6.“ uviedol: „Porovnaj napríklad členstvo väčšiny katolíckeho kléru v Hlinkových gardách, ktoré boli chápané ako prejav národnej uvedomelosti a jednoty (pozn. autora).“ (s. 67) Tento názor je skutočne názorom ŠtB, ktorým obviňovala slovenské kňazstvo v monsterprocesoch. Pán Klobučník by mal preukázať, na základe akých dôveryhodných prameňov to tvrdí. Ďalej uviedol, že Kolakovič sa na Slovensku napríklad „usiloval, aby vysoká cirkevná hierarchia prejavila skutočný záujem o chudobné vrstvy spoločnosti.“ (s. 33) Takéto tvrdenie možno považovať za osočenie, a autor by mal uviesť, kde a na základe čoho sa tak Kolakovič vyjadril. Vo výpovedi biskupa Gojdiča uviedol: „Spolupracoval som s ním, pretože som mal k nemu rešpekt ako vyslanému Vatikánom.“ Ak Kolakovič toto tvrdil, tak zavádzal, lebo poverenie Vatikánu nemal a mohol vystupovať iba ako súkromná osoba.

V príspevku J. Komorovského zaznela kritika recenzie knihy Kolakoviča Božie podzemie, ktorú uverejnil F. Vnuk v r. 1997 v časopise Most a v r. 2006 ho uverejnila Kultúra č. 9. V tejto knihe sa

uvádzajú udalosti z konkrétnych slovenských miest, s úplne falošnými informáciami. Píše sa v nej napríklad o levočskej púti, kde komunisti mali vyhodiť bombou do vzduchu svätostánok a kde vraj zahynulo niekoľko tuctov veriacich vrátane kňaza, alebo o strieľaní partizánov na bratislavskej stanici v roku 1943 a podobné ďalšie výmysly. Nakoľko malo ísť o faktografický dokument, autopoportrét, svedeckú výpoveď kňaza o pomeroch aj na Slovensku, všetky údaje sú tým spochybnené, najmä tie, ktoré sa nedajú overiť, prípadne dôveryhodnou osobou potvrdiť. Nemožno súhlasiť s falšovaním historických udalostí, aj keď ide o Prof. Kolakoviča. Keby sme nehovorili pravdu, spochybníme všetko utrpenie, ktoré sa za čias komunistického teroru odohralo a ako je zachytené v serióznej literatúre faktu. A to si predsa neželáme. Pán Komorovský však namiesto priznania chyby znížil sa k urážaniu autora recenzie, čo nepovažujem za férové, kresťanské ani kolakovičovské. Kniha bola vydaná okolo roku 1952 vo viacerých vydaniach i jazykoch, ale Kolakovič nepravdivé údaje nezmenil (zomrel až po roku 1994). Skôr než sa pristúpilo v roku 1990 k slovenskému prekladu, vydavateľia mali zvážiť, čo s vymyslenými pasážami, lebo ospravedlňovať a zľahčovať polopravdy, či lož je nemorálne. Autor recenzie poukázal na chyby v knižke, ale nepoprel pozitívnu stránku pôsobenia T. Kolakoviča. Vydavateľom zborníka slúži ku cti, že uviedli aj kritický pohľad na knižku, ktorý vyjadril v diskusnom príspevku stúpenec Prof. T. Kolakoviča Dr. F. Sýkora, keď ju nazval pamfletom. Pravdu má, že viac znamená to prežité, než celá kniha.

Seminár sa zaoberal aj vzácnou osobnosťou Dr. Antona Neuwirtha, ktorý sa významne zapísal do slovenských dejín. Zvlášť by som upozornil na referát Ing. Jána Benčeka, priateľa Dr. Neuwirtha. V jeho príspevku vystihol, čo bol Svoradov, o čo išlo svoradovčanom a kolakovičovskému hnutiu. Splnil aj želanie svojho priateľa, keď odovzdal a zverejnil úradne overenú svedeckú výpoveď Dr. Neuwirtha o Dr. Jozefovi Tisovi, od ktorého jeho rodina dostala výnimku pred vyvezením do koncentračného tábora. Je to významné svedectvo k poznaniu pravdy o osobnosti prezidenta.

Septembrová pastoračná cesta Svätého Otca Benedikta XVI. do Mníchova, Altöttingu a Regensburgu, s ďalšími zástavkami v Markt an Inn, Peutlingu a Freisingu, sa tešila obrovskému záujmu nemeckej a svetovej verejnosti. Osobné kontakty mi potvrdzujú, že aj v mnohých, ktorí v týchto končinách našli svoj druhý domov, zanechala veľa pozitívnych dojmov.

Samozrejme, zvlášť v jeho vlasti, Bavorsku, ako sme ich našli, to boli dni sviatočné, dni radosti z viery, dni bezprostredného kontaktu s pápežom. Pred návštevou sa Svätý Otec priznal, že sa veľmi teší na stretnutia a návštevu miest, „... kde som sa naučil, ako veriť a ako žiť.“ Tiež ne jeden raz povedal: „Napriek tomu, že som pastier univerzálnej Cirkvi, moje srdce bije po bavorsky. Z toho vyplýva, že otvorenosť voči celému svetu a láska k vlasti -zdravý patriotizmus- sa nevyklúčujú. Od pápeža sa môžeme v tejto oblasti aj my veľa učiť... Svetu sa tak vlastne predstavilo aj Bavorsko a Bavori oných dní: Nielen svojou „barokovou zbožnosťou“, ale predovšetkým ako spoločnosťou veriacich, ktoré si je dobre vedomé svojich kresťanských koreňov a tradícií. Zároveň ako krajina vysoko organizovaná a vyvinutá, hrdá, že jej veľký syn Joseph Ratzinger vedie Cirkev na Petrovom stolci v týchto časoch.

Po skončení pápežovej návštevy je zrejme, že prišiel predovšetkým preto,

aby hovoril všetkým o Bohu: „O Bohu ako stredobode všetkej skutočnosti a stredobode nášho osobného života.“ Svätý Otec sa hneď aj pýtal: „Je to naozaj to, čo chceme? Orientujeme svoj život týmto smerom?“ Sú to otázky nášho vážneho vnútorného zamyslenia a čestných odpovedí.

Benedikt XVI. ohlasuje každému súčasníkovi, že „je to práve evanjelizá-

Benedikt XVI.: „Moje srdce bije po bavorsky“

Svet potrebuje Boha

cia, ktorej treba dávať prednosť, že je to Boh Ježiša Krista, ktorého treba poznať, veriť mu a milovať ho. Evanjelizácia musí obrátiť srdcia, aby mohla napredovať činnosť na sociálnom poli...Svet potrebuje Boha. My potrebujeme Boha.“ Do tohto citátu sa dá vlastne zhrnúť želanie i cieľ pápežovej návštevy. Pápež hovoril otvorene: „Prosme Pána celým srdcom, aby On opäť vyslovil svoje „effatta!“ („otvor sa!“), aby uzdravil našu nedoslýchavosť voči Bohu, aby sme boli otvorení pre jeho pôsobenie a pre jeho slovo, aby sme boli schopní vidieť a počuť. Prosme ho, aby nám pomohol opäť nájsť slovo modlitby, ku ktorému nás pozýva...“ Keď hovorí o „nedoslýchavosti voči Bohu“, vlastne analyzuje súčasný stav časti európskej skeptickej spoločnosti, ktorá vyhlásila, že Boh je mŕtvy, a hovorí o východisku. Vidí ho v „uzdravujúcej Božej добрôte ...v Ježišovi, vtelenom Božom synovi.“

My kresťania máme teda čo ponúknuť. Predovšetkým poslanie Božej lásky svetu a každému človeku. Práve aktuálne reakcie v mnohých častiach islamského sveta na pápežove slová vytrhnuté z kontextu jeho prednášky v Regensburgu, určenej akademickej verejnosti, to potvrdzujú.

Samozrejme, po návšteve Benedikta XVI. život ide ďalej. Aj náš osobný život z viery v našich rodinách, farnosťoch a spoločnosti. Zostali nám pápežove veľké a cestu ukazujúce, zrozumiteľné a hlboké, zároveň posilňujúce slová. Dôležité slová o význame Boha a kresťanskej viery v našom živote, ktorá „sa môže rozvíjať len v slobode.“ Zostali aj slová o vzťahu medzi vierou a poznaním, ale i slová o hlboké Mariánskej úcte...Svätý Otec zdôraznil, a my to dobre vieme, že bez bázne Božej sa nepohneme dopredu. Svet, a my všetci v ňom, potrebujeme Boha a jeho požehnanie, aby sa náš život vydaril a mal zmysel.

V tomto duchu prajem všetkým čitateľom týchto riadkov hlboký duchovný zážitok v našej Cirkvi. Výstizne ho zhrňa vždy aktuálne motto pápežovej návštevy v Bavorsku: „Kto verí, nikdy nie je sám!“ Viera v Boha nám dáva radosť a nádej. Modlime sa za nášho Svätého Otca Benedikta XVI. i za nás, aby sme čerпали silu vo viere a skrze vieru.

Schee war's, bayerisch war's. Vergelt's Gott, Heiliger Vater!

RUDOLF MASLAK, farár

V obývačke bolo nesmierne ticho a pološero. Len lúče zapadajúceho slnka, prenikajúce oknom, kreslili na náprotivnej stene veľmi kreatívne a abstraktné obrazce v ružovo-červených tónoch. Nathalie sedela v kresle s hlavou odpočívajúcou na operadle. Oči mala zatvorené. Jej dlhé, tmavé mihalnice dokresľovali pôvab jej tváre. Zdalo sa, že spí. No nespala. Mysľou jej znova prebiehali udalosti, ktoré zmenili jej život na nepoznanie. Na tvári sa jej usadil ľahký úsmev, keď si spomínala, ako sa s mamou, jej adoptívnou mamou, každý večer modlili za zdravie jej skutočnej, biologickej matky. Spomínala si, že ako dievča, ale aj pozdziejšie, mnohokrát uvažovala, či vôbec niekedy stretne túto osobu. Ako asi vyzerá a vôbec, či žije. Spomenula si, ako bola jej mami...čka... Áno, takto to bude najlepšie. Toto je jej mamička a tá druhá, biologická, tá je jej mama. Nuž ako bola jej mamička prekvapená, keď jej oznámila s obavami a chvejúcim hlasom, že chce vedieť viac o jej biologickej matke a prípadne ju aj stretnúť. Bála sa, že svojím rozhodnutím ublíži mamičke, ktorú tak nesmierne miluje. A ako bola rada, že táto to prijala s porozumením, i keď možno s trochu obáv. Nuž a aké bolo jej prekvapenie, keď jej telefonovali z agentúry a povedali jej, že jej matka ich kontaktovala so žiadosťou, aby jej oznámili, že ju operovali na rakovinu prsníka a aj mama jej matky na to umrela.

Striasla sa. Striasla sa presne tak, ako sa striasla vtedy, keď jej tento odkaz tlmočili a pootvorila oči. Posledné lúče zapadajúceho slnka dokresľovali červenými tónmi tieto myšlienky. Po chvíle sa však jej tvár premenila na šťastný úsmev. Vedť od toho času ubehli už skoro dva roky. Napriek tomu, že prvé kontakty boli veľmi opatrné a plné obáv, všetko nakoniec dobre dopadlo. Jej matka sa presťahovala z Anglie do USA na Floridu, vraj aby bola bližšie. Stali sa dobrými priateľkami. A čo ju najviac teší, nielen ona a jej mama.

Jej mamička s oteckom sa tiež spriatelili s jej mamou a jej manželom. Nuž a akú fantastickú rodinu objavila. Jej mamička, jej otec jej mamu nevolajú Katarína, ale ju volajú Kata alebo Katka, dokonca aj jej brat Jozef s manželkou a deťmi. Bože, akí su všetci k nej fantastickí. Ba čo viac. Zistila, že cez mamu má aj slovenský pôvod a časť novej rodiny aj na Slovensku. Jedného dňa tam určite pôjde aj s mamou.

Telefón zazvonil a prerušil jej myšlienky.

Pomaly sa zodvihla, podišla k telefónu, vzala slúchadlo.

„Haló,“ polohlasne povedala do slúchadla, ale jej myšlienky boli ešte stále niekde v priestore spolu s mamou, alebo dokonca už aj na návšteve Slovenska. Keď však počula pár slov, tvár jej zažiarila prekrásnym úsmevom a okamžite sa preniesla do naprosto reálnej prítomnosti.

Bol to hlas jej priateľa Michela. Strela sa s ním pred niekoľkými týždňami na hokejovom zápase. Postrela už aj predtým viacero mužov, ktorí jej prejavovali všakové náklonnosti a záujem o zblíženie. Ona však bola vždy opatrná a ani jeden doteraz nebol pre ňu viac ako každý muž, ktorého stretla. Ale Michel bol iný. Bol od nej trochu starší, jemný a bolo v ňom niečo, čo ju priťahovalo.

Michel ju pozýval na večeru povediac, že sa chce s ňou o niečom veľmi vážne porozprávať. Dohodli sa, že sa stretnú o siedmej večer v reštaurácii, v ktorej už predtým niekoľkokrát večerali.

Keď položila slúchadlo, zaplavil ju prival nových, úplne iných, no vzrušujúcich myšlienok. Myšlienok plných otáznikov a bez odpovedí na ne. Samozrejme, všetky tieto otázky mali len jedného menovateľa. Michela. O čom asi chce vážne hovoriť? Možno chce od nej radu v jeho podnikaní. To bude najpravdepodobnejšie. Vedť ona ako verejná notárka má rozhodne dosť skúseností. Možno chce uzavrieť novú dohodu a potrebuje jej odbornú pomoc. Alebo je to niečo, čo súvisí s nimi?

Ich vzájomný vzťah je veľmi

TIBOR KOVALIK

Nathalie II

dobry. Rozhodne ho ona považuje za priateľa, za dobrého priateľa. Možno i trochu viac. Ale tieto pocity si ona veľmi opatrne kontroluje. Napriek tomu, že Michel je k nej vždy mimoriadne pozorný a jemný, nikdy neprejavil nič viac ako dobré priateľstvo. Nie, určite to nebude nič iné ako žiadosť o radu. Alebo jej dá celý prípad vyriešiť ako notárke. No vedť večer uvidí.

Na prácu sa však už nevedela sústrediť. Netrpezlivo pozorovala, ako sa čas pomaly posúva, aspoň jej sa tak zdalo. Nakoniec, neschopná sústredenia, skončila prácu skôr, ako plánovala. Cestou sa zastavila u rodičov. Presedela s nimi nejaký čas pri káve a povedala im, že nebude s nimi večerať, ako plánovala, lebo ju pozval na večeru Michel a chce s ňou o niečom vážne hovoriť.

Keď už konečne nadišiel čas, ponáhľala sa do dohodnutej reštaurácie.

Michel už na ňu čakal. Bol ako obvyčajne veľmi zdvorilý a ako obvyčajne príjemne sa usmieval. Objednal aperitív. Keď si vybrali, čo budú jesť, hovorili len o bežných veciach. Vypytoval sa na prácu a ona zase na to, ako mu ide obchod a či sa autá stále dobre predávajú. Michel bol totiž majiteľom dvoch predajní automobilov. Večera prebiehala veľmi normálne, ako obvyčajne, zapíjali ju dobrým vínom.

Nathalie sa musela veľmi kontrolovať, aby neukázala svoju nervozitu a zvedavosť. Nakoniec, keď čakali na zákusok, Michel si odkašľal a povedal:

„Drahá moja Nathalie. Pozval som ťa dnes, lebo sa chcem s tebou podeliť o niečo pre mňa nesmierne dôležité. Moje priateľstvo k tebe sa mení na lásku a chcem sa s tebou o ňu deliť.“ Po krátkej pauze, ktorú využil na napitie sa trošky vína, pokračoval:

„Ja viem už o tebe skoro všetko, lebo si veľmi zhovorčivá. No ty o mne nevieš skoro nič, lebo ja o sebe nerád hovorím. Musím ti teda povedať, že som bol už raz, predtým, než som ťa poznal, ženatý. Som rozvedený. Porozmýšľaj, drahá Nathalie. Ak ti nevadí moje predchádzajúce manželstvo a pociťuješ ku mne viac ako priateľstvo, tak môžeme za-

čať nový, spoločný život. Porozmýšľaj a daj mi čím skôr vedieť.“

Nathalie cítila, že jej srdce začalo odrazu veľmi rýchlo biť a krv jej rýchlo zaplavovala dokonca aj pohľad. Hlava sa jej krútila a v očiach sa jej zahmlievalo. Trvalo jej chvíľu, kým sa aspoň trochu ovládala a zmožila sa na jediné slovo, ktoré viacmenej len vydýchla:

„Skutočne?“ Potom rýchlo vzala pohár s vínom a na dúšok ho vypila.

Michel, nalievajúc víno do jej a do svojho pohára pokračoval:

„Ja viem, pravdepodobne som ťa prekvapil, ale to je skutočnosť. Lúbim ťa.“

Nathalie ani nevníkala, ako dojedli zákusok a ako ju Michel odprevadil k autu. Jej emócie a myšlienky sa vzájomne prelínali a nezaostávali

Kylom, ktorý bol na druhom telefóne, dlhý rozhovor. Mama jej povedala, že v piatok priletia aj s Kylom do Montrealu a radi by stretli Michela.

Stretnutie s Michelom bolo veľmi príjemné. Michel bol obom veľmi sympatický. Nakoniec jej povedali presne to isté, čo mamička, že budú akceptovať čokoľvek, ako sa ona rozhone.

Nathalie tiež spomenula mame, že by rada jedného dňa aj s ňou navštívila Slovensko.

„Nathalie, vieš, že je to zaujímavý nápad? Ja som nikdy na to nemyslela, nikdy. Ani neviem, či a akú rodinu tam po mojej mame ešte mám.“

Dohodli sa, že využijú prvú príležitosť a navštívia Slovensko.

Samozrejme, odpoveď Michela vi bola pozitívna. Nathalie mu povedala, že aj ona ho veľmi ľúbi. Cítila to už dávnejšie, len sa mu to bála otvorene povedať, lebo nevedela, ako bude reagovať a nechcela, aby sa ich vzťah prerušil. Začali sa denne stretávať a niekedy ona prespala u neho a inokedy zase on u nej. Tu začal vznikať problém vzdialenosti. Ona bývala v meste a mala tam aj svoj úrad, on zase ďaleko na sever v malom mestečku, kde mal aj svoj podnik s autami. Nakoniec jej Michel povedal, či by nemala záujem presťahovať sa k nemu. Povedala mu, že o tom povie neskôr.

O niekoľko dní v piatok večerala u rodičov, a tak sa rozhodla, že sa s nimi poradí.

Po večeri im povedala o Michellovej ponuke. Mali dlhú debatu, do neskorej noci. Vedť museli prediskutovať všetky za a proti. V prvom rade, povedali jej, musíš si uvedomiť, že to bude podstatná zmena v tvojom živote. Samozrejme, bolo by lepšie, ak by ste sa zosobášili. No vlastne o ňom okrem toho, že bol ženatý, veľa nevieš. Mal deti a ak áno, tak kde sú? Možno, nemal. Potom tu je tvoj dom. Čo s ním? No a ak by ste sa chceli sobášiť, tak to nebude v kostole, to vieš.

Na druhej strane, on býva oveľa bližšie k nám. Bolo by to pre nás všetkých jednoduchšie. Prediskutovali mnoho ďalších otázok. No a nakoniec jej povedali to isté, ako po prvom rozhovore. My ťa budeme podporovať, nech sa už rozhodneš akokoľvek.

To isté jej povedala aj jej biologická mama, keď s ňou o tom hovorila po telefóne.

Nepretieklo veľa vody v rieke Svätého Vavrinca a Nathalie sa presťahovala k Michelovi. Dom v meste dala do dlhodobého prenájmu. Pozdziejšie presťahovala na sever aj svoj úrad, ktorý bol teraz na pol ceste medzi Michelovým domom a domom jej rodičov. Oba len niekoľko minút autom. Všetko sa pre ňu vyvíjalo veľmi dobre. Michela postupne predstavila celej rodine a ten bol k nej stále veľmi pozorný a, zdalo sa, i plný lásky. Jediné, čo si ponechal, bol piatok večer voľný pre neho.

Tvrdil, že sa stretáva s priateľmi, ktorí by ju aj tak nezaujímali.

Jej sen, v ktorý už prestala pomaly veriť, znova ožil. Sen mať vlastné dieťa viac a viac ožíval. Je to možné? Z jej hľadiska určite, vedť, i keď už nie je najmladšia, ešte je stále v dobrom veku. Bože, to by bolo fantastické. Musí si o tom pohovoriť s Michelom. Čo najskôr, lebo čas nemilosrdne beží.

Nasledujúcu sobotu pripravila na večeru špeciálne pre Michela, čo mal nesmierne rád. Rezne zo sviečkovice s francúzskym šalátom. Kúpila tiež vynikajúce francúzske víno.

Samozrejme, že Michel sa nesmierne tešil a vyzvedal, či má nejaký špeciálny dôvod, že pripravila takúto fantastickú večeru. Povedala mu, že sobota je deň, keď začali žiť spoločne, no má ešte jeden dôvod. Keď si znovu štrngli a želali si mnoho dobrého do nového života, Natali s miernym úsmevom pozrela priamo do Michelových očí s otázkou:

„Mal si v prvom manželstve deti?“

Michela táto otázka prekvapila, no po krátkom odmlčení s úsmevom odpovedal:

„Nie, prečo sa pýtaš?“

„Pretože by som chcela mať dieťa s tebou!“

Michel s pohárom na pol ceste k ústam zmeravel. Úsmev sa mu z tváre vytratil. Nakoniec položil pohár na stôl a dosť tvrdým tónom v hlase povedal:

„Nikdy som nemal a nikdy nebudem mať deti, lebo nechcem. A viac na túto tému nebudeme hovoriť!“

Nathalie v šoku a so zmrazeným úsmevom mala ťažkosti kontrolovať slzy, ktoré sa jej tlačili do očí. Bol to pre ňu koniec veľkých nádejí.

Ich spoločný život i po tejto udalosti pokračoval skoro ako predtým. Michel dokonca kúpil nový, väčší dom pri jazere. Po presťahovaní usporiadali veľké oslavy, na ktoré pozvali obe rodiny.

Postupom času sa však Michellove piatky začali predlžovať a prichádzal domov veľmi pozde. Prakticky nadržanom. Pozdziejšie k piatkom pridali aj štvrtky. Samozrejme, Nathalie z toho nemala veľkú radosť, ale stále Michela nesmierne milovala, a tak nenamietala nič. Vo vnútri však pociťovala, že Michel sa postupne mení. Už to nebol ten istý Michel, ku ktorému sa pred pár rokmi presťahovala. To ju veľmi bolelo. On sa stále pozdziejšie vracal z práce domov. Mnohokrát jej zavolať, že ani nepríde na večeru, lebo má obchodné stretnutie alebo mal podobné dôvody. Takto pokračoval dosť dlhý čas. Nathalie sa sužovala nesmierne, lebo cítila, že Michel sa mení. Už jej prakticky nehovoril o láske a keď boli spolu, ich rozhovory sa krútili okolo bežných udalostí, mnohokrát ani nie zaujímavých. Nuž boli to rozhovory, len aby reč nestála.

Nathalie všetko dusila v sebe. Pred rodinou, i keď to nebolo ľahké, predstierala, že je všetko normálne.

Bol október. Štvrtok. Vonku lialo ako z vrecu. Studený vietor lomcoval korunami stromov, z ktorých opadávalo suché lístie v obrovskom množstve. Jeseň sa prihlásila v plnej miere. To však nebol deň peknej jesene s pestrofarebnými stromami ako na obrazoch impresionistických maliarov. Bol to sivý, mokry, studený a nezaujímavý deň. Bol to však tiež deň tesne pred ich desiatym výročím spoločného života s Michelom. Bude to v sobotu. Ako

dar kúpila Michelovi kajak. On miloval člnkovanie na kajaku, aj preto kúpil dom pri jazere. V práci nebola veľmi zaneprázdnená, tak mala čas uvažovať o tom, ako najlepšie osláviť toto výročie. Rozhodne nepozve rodinu. Tú pozve o týždeň pozdejšie. Sobota bude len pre nich dvoch.

Uvažovala, čo pripraví na večeru, keď ju prerušil telefón. Zdvihla slúchadlo. Bol to Michel. Povedal jej, že by chcel s ňou večerať dnes večer v reštaurácii, a tak rezervoval stôl na siedmu. Bola to tá istá reštaurácia, v ktorej jej oznámil, že ju miluje, v ktorej mu ona odpovedala „áno“ na pozvanie žiť spoločne s ním. Nathalie to prekvapilo. Myšlienky jej vírilí závratnou rýchlosťou. Prečo tak odrazu. Veď to už dlho nerobil. Veď si už ani nepamätá, kedy boli spolu v reštaurácii. Naše výročie... prebehlo jej odrazu myslou. Samozrejme. Preto reštaurácia a preto tá istá, kde sa odohrali dôležité momenty ich vzájomných vzťahov. Tvár jej rozíhral úsmev. Pozrela na hodinky. Ešte má čas. Rýchlo zavolała kaderničke, veď musí byť upravená na takú udalosť. Sekretárke povedala, že pre dnešok končí a odišla.

Na ceste domov od kaderničky kúpila kyticu pekných ruží. Desať, všetky červené. Doma sa rýchlo osprchovala a počas sprchy uvažovala, čo si obliecť. Nahodila si tie isté šaty, ktoré mala na sebe, keď jej Michel oznámil, že ju ľúbi. Bude to symbolické. Mala ich odložené ako spomienku na ten deň.

Pred odchodom sa ešte raz pozrela do zrkadla. Nie je to zlé, pomyslela si. Ešte stále dobre vyzerá. Za tých desať rokov prakticky nezostarla.

Michel v reštaurácii ešte nebol, tak požiadala čašníka o ten istý stôl, pri ktorom sedeli v ten dôležitý večer a o väzu s vodou pre ruže, ktoré mu podala. Našťastie, stôl nebol ešte obsadený. Objednala si ten istý aperitív, aký Michel objednal vtedy – bloody Marie – (krvavá Mary) a čakala.

Michel prišiel o dvadsať minút pozdejšie. S rozpačitým úsmevom sa ospravedlnil. Pobožkal ju ľahko na čelo. Počas objednávanie večere veľa nehovorili a počas jedenia len bežné maličkosti. Michel, keď nalieval víno do pohárov, pozerajúc na kvety povedal, že sú to pekné ruže. Potom zdvihol pohár, potichu povedal na zdravie a upil si. Nato si trochu odkašľal a začal:

„Pozval som ťa sem, lebo ti musím povedať niečo dôležité.“ Znovu si odkašľal.

Ja viem, prebehlo myslou Nathalie, ja viem, čo mi chceš povedať. Príjemný úsmev sa jej rozíhral na tvári.

„Neprepuš ma, Nathalie, prosím, pokiaľ nepoviem všetko, čo ti musím povedať! Vieš veľmi dobre, že už nie som najmladší. Mój čas sa kráti, tak ho chcem maximálne využiť, pokiaľ ešte vládzem. K tomu potrebujem životného partnera, ktorého veľmi milujem. Myslím si, že som túto osobu našiel. ...No, aby som pravdu povedal... nie si to ty. Moja láska k tebe akosi vyprchala. Tak teda nášmu spoločnému nažívaniu je koniec. Dám ti však čas na vysťahovanie sa z domu. A to je vlastne všetko.“

Nathalie bola ako zamrzená. Jej úsmev na tvári sa počas Michelovej reči menil na úšľabok. Tvár jej odrazu obelela, akoby sa jej všetka krv vyparila. Jej oči boli zabodnuté do Michelovej tváre, ale jeho oči pozerali do poloprázdneho vínového pohára. Nesmierne, neprirodzené

prázdno oťažilo jej myseľ. Nieкто sa v reštaurácii nahlas rozosmial. To ju prebralo. Bez slova vzala kabelku a vybehla von.

Bežala a zastala až pri aute. Po líkach jej stekali ťažké, preťažké slzy. Lialo. Konečne nasadla do auta, naštartovala a rýchlo opustila parkovisko. V dome nahádzala rýchlo svoje najpotrebnejšie osobné veci do kufra a ponáhľala sa von. Rozhodne nechcela stretnúť Michela.

Zvonec zazvonil. Jean-Louis, Nathalinin otec, šiel otvoriť. Pred vchodom premočená od dažďa, s kufrom v ruke, stála Nathalie.

„Pre Boha živého, Nathalie! Čo sa stalo?“ Vykriknuc tieto slová vzal kufor a vtiahol ju dovnútra. Medzitým pribehla aj mamička, lebo počula manželov výkrik. Obaja jej pomohli z mokrého kabáta.

Keď dokončila celú tragickú históriu, v obývačke zavládlo nesmierne ticho. Ťažké ticho, ktoré svojou váhou preniká do všetkých častí tela a robí ho nesmierne nehybným.

Na druhý deň všetci traja šli do Michelovho domu pre ostatné veci, ktoré tam Nathalie mala. Michel nebol doma. Keď odchádzali, Nathalie na kúsok papiera napísala, že jeho dar k skoro desiatemu výročiu je za krabicami v garáži a kľúče od domu sú v poštovej schránke.

Nathalie sa len pomaly spamätávala zo šoku. Jej matka aj s Kylom prileteli v sobotu. Povedali, že zostanú dlhšie, aby jej pomohli cez toto ťažké obdobie. Samozrejme, obe dvojice, jej rodičia a mama s Kylom, boli nesmierne dobrí a pomáhali jej, ako len mohli. Dokonca mama s Kylom kúpili pekný byt, zariadili ho s tým, že aj tak plánovali kúpiť niečo, aby neboli na obťaženie nikomu, keď ju prídu navštíviť na dlhšie, no a ona ho môže teraz plne užívať.

Dni boli pre ňu oveľa lepšie ako noci. Cez deň bola mimo práci stále s niekym blízkym. No noci, tie boli pre ňu ťažké. Zostala sama len so svojimi myšlienkami. Nespávala dobre a keď nespala, tak veľa uvažovala.

Jednej takejto noci začala uvažovať, či to nebola aj vôľa Božia. Akési varovanie. Veď nakoniec nežila celkom správne podľa viery. A vedela, že i keď je to teraz viac a viac bežné, jej rodičom to taktiež nebolo celkom ľahostajné. Odčiniť to samozrejme nemôže, tak musí niečo urobiť, aby aspoň trochu napravila to, čo porobila a Boh jej odpustí, veď on je milosrdný. Musí urobiť dobrý skutok. Áno, dobrý skutok. Nuž a ako takto uvažovala, odrazu ju napadla myšlienka.

Odpustenie, to je to. Už vie, čo urobí. Vyhľadá jej biologického otca, povie mu, že je jeho dcéra a povie mu, že mu odpúšťa, čo urobil jej mame. Že mu odpúšťa za seba a aj za mamu.

Odrazu cítila, ako keby jej odpadol balvan z hrude.

Zakrátko zaspala a ráno sa cítila oveľa sviežejšia ako predchádzajúce rána.

Prvé, čo urobila - zatelefonovala mame do nového bytu, kde už niekoľko

dni s Kylom bývali, že potrebuje s ňou hovoriť. Mama súhlasila a navrhla, aby po práci prišla k nim a zároveň bude u nich večerať. Aj sa tak stalo. Vysvetlila mame, k akému uzáveru došla a či jej to neublíži, že chce vyhľadať biologického otca. Obaja aj mama aj Kyle ju presvedčili, že im to vôbec nevadí. Mama povedala, že jediné, ako jej môže momentálne pomôcť, je to, že jej povie jeho meno. Volá sa Joe Kuchinsky a je pôvodom Poliak.

Pomohlo jej to viac, ako si mama myslela. Aj povolanie verejného notára jej uľahčilo celý problém. O niekoľko týždňov zistila, že rok po tom, ako sa celá vec udiala, sa Joe odsťahoval od rodičov do mestečka na východ od Québecu, kde dodnes žije. Po niekoľkých rokoch sa oženil a narodili sa mu dve dcéry. Zistila jeho adresu, jeho telefónne číslo.

Tak teda veľa šťastia, pomyslela si, keď vykrúcala jeho číslo. Po štvrtom zvonení niekto zdvihol telefón a ženský hlas sa opýtal, kto volá.

„Moje meno je Nathalie, môžem hovoriť s pánom Kuchinským?“

„Môj otec tu momentálne nie je, je v Montréale. Vráti sa o niekoľko dní.“

„Ja volám z Montréalu. Potrebujem s ním hovoriť. Mohli by ste mi povedať, kam mu môžem zavolať?“

„Ak je to súrne, tak musíte volať Queen's hospital, je tam ako pacient.“

„Ozaj, aké je vaše meno, aby som mu mohla povedať, s kým som hovorila?“

„Volám sa Klára,“ odpovedala dievčina.

Po tomto rozhovore sa Nathalie rozhodla, že nebude volať, ale pôjde a navštívi ho osobne. Skončila v úra-

de trochu skôr. Cestou do nemocnice kúpila malú kyticu. V nemocničnej recepcii jej povedali, keď sa predstavila ako príbuzná, že je na izbe číslo 210, na druhom poschodí.

Zaklopala na dvere a vstúpila. Bola to izba pre dvoch pacientov, ale len jedna posteľ bola užívaná, no bola prázdna. V kresle sedel muž a čítal noviny. Keď vošla, zdvihol hlavu a zvedavo sa na ňu díval.

„Pán Kuchinsky?“ – nervózne sa opýtala Nathalie.

„To som ja, nuž a kto ste vy?“ – odpovedal s otázkou muž.

Nathalie zbadala stoličku vedľa prázdnej postele a ukazujúc na ňu povedala:

„Môžem si sadnúť, lebo to je dlhá história?“

Muž prikývol. Nathalie, poloziac kyticu na stolík vedľa kresla, priťahla stoličku bližšie ku kreslu a posadila sa. S malým, neistým úsmevom na tvári sa pozrela do očí pacienta. Ich oči sa stretli. Obaja akoby v nich mali zavesené obrovské otázky. Hľadeli zvedavo jeden na druhého. Po dlhšom nervóznom tichu Nathalie konečne povedala:

„Vaša dcéra Klára mi povedala, kde ste. Ste vážne chorý?“

Joe neodpovedal, len si ju zvedavo obzeral. Trvalo to chvíľu, kým nakoniec prehovoril:

„Môžete mi povedať, prečo vás to zaujíma?“

„Lebo som vaša dcéra“ – vysepla a dodala, „volám sa Nathalie.“

Joe zmeravel. Čelo sa mu zvrátilo. Očami prebodával dievčinu pred nim. Ticho sa rozľahlo po miestnosti. Prenikalo do Nathaliných kostí. Ona taktiež nespustila oči z otca. Tak to je teda on, čo je za všetko zodpovedný, prebehlo jej myslou.

„To môže kde-ko povedať, aký máte dôkaz, že som váš otec?“

„Moja matka sa volá Katarína, za slobodna Mäsiarová.“

Potom mu vyrozprávala všetko, čo vedela. Po tvári jej stekali slzy, ktoré si občas utierala, ale nakoniec prestala, lebo to bol nekonečný prúd. Taktiež mu povedala o jej adoptovaní a ako sa s mamou stretli. Keď dokončila, dívajúc sa mu prenikavo do očí, ale s úsmevom mu povedala:

„Neprišla som sem, lebo od vás niečo chcem. Nepotrebujem nič. Prišla som, aby som vás poznala a hlavne, aby som vám povedala, ...že vám všetko odpúšťam.“

Vstala, z kabelky vybrala navštívenku a podávajúc mu ju povedala:

„Ak by ste mali záujem ma stretnúť, tu je moje číslo.“

Otočila sa a odišla.

Udalosti potom mali rýchly spád. Joe jej po krátkom čase zavolał. Stretli sa v reštaurácii, kde jej predstavil obe dcéry, s ktorými žije, lebo jej vdovcom. Kláru mladšiu a staršiu Katarínu. Povedal jej, že má rakovinu, že je to vážne a do Montréalu chodí na ožarovanie a chemickú terapiu. Viacej sa už nestretli, o niekoľko mesiacov zomrel. Túto smutnú zvesť jej oznámili jej nevlastné sestry a prosili ju, či by mohla prísť na pohreb, lebo to bolo jedno z posledných želaní ich otca. Samozrejme, šla.

Keď spúšťali truhlu do zeme, Nathalie vyseptala:

„Ďakujem ti, Bože, že si mi umožnil, aby som stretla otca a odpustila mu.“

Pomôže to určite mne a pomohlo to aj jemu, aby sa mu ľahšie umieralo. A možno to tak trochu pomôže aj mame. Vďaka ti, Bože, nesmierna vďaka.“

Grafika: Alexander Iľčko

Poľská spoločnosť hľadá na túto otázku odpoveď už plných šesťdesiat rokov. A Slováci, najmä tí, ktorí žijú na poľskom Spiši a Orave, túto odpoveď bohužiaľ poznajú už tých plných šesťdesiat rokov.

Predovšetkým však musíme slovenskému čitateľovi vysvetliť, prečo sa k problému vraciame teraz, po takom časovom odstupe. Je to vyvolané faktom, že teraz, v auguste 2006, bol odhalený v Zakopanom pomník Józefovi Kurašovi, známom ako „Ogień“, za účasti prezidenta Poľskej republiky Lecha Kaczyńskiego...

Túto udalosť prijala slovenská menšina v Poľsku s nepochopením, rozhorčením a odmietnutím. Ale nielen Slováci sú zmätení. Aj vo vedomí mnohých Poliakov sa ohlásila stará bolesť, ktorá ešte nemohla preblieť. Preto sa musíme vrátiť do minulosti.

Od augusta 1945 som pracoval na Ministerstve zahraničných vecí v Prahe a bol som zaradený v politickej sekcii ako referent pre Poľsko. Keďže - stručne povedané - československo - poľské hranice sme sa akosi nemohli dohodnúť - mal som s tým veľa práce, či už išlo na českom úseku hraníc o Českú Tešinsko, alebo o pomerne veľké Kladsko a Ratiborsk, alebo o slovenský Spiš a Oravu. Navštevoval som tiež osobne spomínané úseky hraníc a zisťoval som od československých orgánov informácie, ktoré potom tvorili podklady pre verbálne nóty, ktoré naše ministerstvo zahraničných vecí odovzdávalo veľvyslanectvu Poľskej republiky v Prahe. Tak tomu bolo aj koncom apríla 1946, kedy som zhodou okolností navštívil aj Spišskú Starú Ves a stretol som sa osobne s utečencami zo slovenských obcí tej časti Spiša, ktoré sme vrátili 20. mája 1945 Poľskej republike. Po prvej svetovej vojne boli pririeknuté Konferenciou veľvyslancov /čiže Mierovou konferenciou/ Poľskej republiky, v rokoch 1939-1945 tvorili časť Slovenskej republiky a po vojne boli formálne vrátené 20. mája 1945 v Trstenej delegáciou SNR zástupcom Poľskej republiky. Zistené fakty som použil pre zostavenie verbálnej nóty č. 69.326/II-2/46 zo dňa 6. mája 1946, adresovanej Vyslanectvu Poľskej republiky v Prahe. Nóta bola pomerne rozsiahla a okrem zdvorilostných náležitostí a iných spomínaných udalostí obsahuje aj nasledujúce zistenia:

„Dňa 15. apríla 1946 prišiel vo večerných hodinách do obce Nová Belá /Severný Spiš/ oddiel poľského vojska v sile asi 70 mužov. Časť z nich obsťúpila obec a ostatní pod vedením miestneho starostu Jána Ricyra /poľskej národnosti, jeho otec sa prisťahoval do Novej Belej z poľskej obce Šinava/ začali robiť domové prehliadky podľa vopred pripraveného zoznamu. Za tento večer vyrabovali poľskí vojaci úplne 6 slovenských usadlostí a odviekli so sebou štyroch otcov rodín, a to Jána Ščureka, Jozefa Chalúpku, Jána Kraka a Jána Lapšanského. O ich ďalšom osude nie je nič známe. Ďalším dvom Slovákom, Františkovi Brodovskému a Dominikovi Kalatovi, sa podarilo utiecť na Slovensko. František Brodovský vypovedal o prípade nasledovne: 15.4. t.r. vnikli do jeho príbytku poľskí vojaci a jemu, hoci už ležal v posteli, sa podarilo v spodnej bielizni utiecť na dvor a tam sa skrýť. Vojaci vnikli do domu oblokom, ktorý vylámali a dverami. Tam zastihli nevlastného syna Brodovského, ktorého začali biť býkovcom a pýtali sa ho, kde je otec. Keď odpovedal, že odišiel ešte večer a doteraz sa nevrátil, znova ho týrali a potom sa dali do rabovania domácnosti. Odcudzili 60 metrov domáceho plátna, 10 metrov látky na ženské šaty a iné veci, o ktorých Brodovský, podľa svojej výpovede, nemôže ani vedieť, keďže ešte tej noci prebehol na Slovensko, kde sa odvtedy zdržuje. Brodovský, ktorý sa narodil v r. 1909, zanechal doma ženu s piatimi deťmi, z ktorých najstarší má 18 a najmladší 3 roky.

Dominik Kalata uvádza o prehliadke poľských vojakov toto: 15. apríla 1946 vo večerných hodinách som bol znepokojený hlukom, ktorý sa ozýval na ulici, a žijúc v ustavičnom strachu pred poľskými orgánmi, utiekol som cez oblokom na dvor a tam som sa skrýl. Potom som cez otvorený oblokom pozoroval, ako vnikli do izby

MATEJ ANDRÁŠ

Józef Kuraš - Ogień

Bol to hrdina alebo bandita a vrah?

poľskí vojaci a osopili sa na prítomnú manželku slovami: „Kde je ten z kurvy syn, odišiel na Slovaciu?“ Žena odpovedala, že išiel do mlyna. Vojaci ju potom začali biť nahajkami a kopat ťažkými bagančami. Potom sa rozbegli po dome a odcudzili väčšie množstvo bielizne, niekoľko oblekov, 20 kg slanimy, 60 metrov domáceho plátna na posteľ. Potom vnikli do zatvorenej maštale, na ktorej rozbúrali dvere a odtiaľ vyviedli koňa s postrojmi, zapriahli ho do voza, na ktorý naložili nakradnuté veci a odišli, zoberúc so sebou aj dve kravy.

Kalata, obávajúc sa represálií, prípadného väzenia, prebehol na Slovensko. Doma zanechal manželku a 4 deti. Z nich najstaršie má 15 rokov a najmladšie 1 rok... Okrem toho žije v jeho domácnosti 80-ročná matka.

Poľskí vojaci vzali ďalej z hospodárstva Jána Ščureka 2 kravy, 1 ošipanú a väčšie množstvo šatstva a potravín, z hospodárstva Jozefa Chalúpku 1 koňa s postrojmi a vozom, 2 ošipané, 2 kravy, šatstvo a potraviny a nakoniec z hospodárstva Jána Lapšanského väčšie množstvo šatstva, osivo a rôzne poľnohospodárske produkty.“

Potiaľto verbálna nóta zo 6. mája 1946. Poľské vyslanectvo odpovedalo potom 4. novembra 1946, že slovenské obyvateľstvo bolo síce vystavené prenasledovaniu zo strany poľských orgánov, ale príčiny toho nutno hľadať v aktívnej časti obrane obyvateľstva proti zavedeniu poľskej správy. V diplomatickej nóte sa okrem toho priznáva, že kraj je obývaný veľkým počtom obyvateľstva slovenskej národnosti, čo bolo vôbec prvýkrát, keď poľská strana oficiálne priznala existenciu Slovákov na tomto území. O odvečených štyroch Slovákov, otcov rodín, z Novej Belej sa poľská strana nezmienila.

Aspoň stručne však musím spomenúť vývin na týchto územiach od 20. mája 1945, keď boli oficiálne odovzdané v Trstenej poľským zástupcom. Nastalo obdobie skutočne nemilosrdného prenasledovania každého, kto sa hlásil k slovenskej národnosti. Proti týmto výčinom sme opakovane protestovali diplomatickou cestou. Opierali sme sa o výpovede konkrétnych osôb, ktoré protokolárne zachytili československé orgány. Týmto osobám sa podarilo utiecť na naše územie. Táto nepriateľská činnosť poľských štátnych orgánov, to znamená štítnej správy, bezpečnostných orgánov, cirkevných hodnostárov, čo sa prejavovalo vypovedaním slovenských učiteľov, kňazov, diskrimináciami pri zásobovaní a pod., sa ešte umocňovala teroristickou činnosťou jednotlivcov a najmä skupín, ktoré vyvíjali zločineckú činnosť na vlastnú päsť. V tom vynikla najmä Ogieňova banda, ktorá sa neštítala ani vrážd. Taký bol aj osud 4 občanov slovenskej národnosti z obce Nová Belá na Spiši, o ktorých sa hovorí v našej verbálnej nóte. Jána Ščureka, Jozefa Chalúpku, Jána Kraka a Jána Lapšanského odviekli dňa 15. apríla 1946 „oddiel poľského vojska“, no boli to príslušníci Ogieňovej bandy, oblečení do poľských vojenských uniforiem. Vo verbálnej nóte sme uviedli: „O ich ďalšom osude nie je nič známe“. Bohužiaľ, ako sa potom ukázalo, všetkých štyroch zavraždila banda Ogieňa a sú pochovaní na cintoríne v Novej Belej. V rámci osláv 50 rokov Spolku Slovákov v Poľsku dňa 16. novembra 1997 po slávnostnej slovenskej svätej omši sa delegácia krajanov a Únie slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych tvorcov žijúcich mimo územia Slovenska poklonila ich pamiatke a položila kyticu kvetov na hrob týchto štyroch Slovákov, zavraždených za ich národné presvedčenie.

No medzi rokmi 1946 a 1997 prebehlo polstoročie a jeden rok, takže právom očakávame, že sa v tomto dlhom období udialo aj na poľskom Spiši - a najmä

v Novej Belej - veľa zaujímavého. Predovšetkým kedy a ako sa príbuzní odvečených dozvedeli o ich ďalšom osude. Nuž tak sa môžeme oprieť o presvedčivé svedectvo Ing. Františka Ščureka, syna jedného z odvečených a zavraždených, ktorý vo svojom svedectve, uverejnenom v krajskom mesačníku ŽIVOT, č. 9/2001 (september 2001) napísal:

„Pochádzam z hornospíšskej obce Nová Belá. Som jedným z piatich pozostalých sirôt bez otca a matky a živým pamätníkom toho, čo sa stalo v našej rodine. Mój otec Ján Ščurek bol jedným zo zavraždených Slovákov. Ďalší dvaja, a to Ján Krak a Jozef Chalúпка, boli našimi blízkymi príbuznými. Posledný zo zavraždených, Ján Lapšanský, bol nevlastným bratom známeho slovenského biskupa Mons. ThDr. Dominika Kalatu. Čo ma teda núti napísať niekoľko slov pravdy vo veci Ogieňa? Myslím, že mám nielen oprávnenie na postačujúci dôvod, ale i morálnu povinnosť uviesť pravdivý opis tragédie v Novej Belej.

Dňa 15. apríla 1946 vo večerných hodinách prepadla obec Nová Belá skupina asi 70 ozbrojených banditov. Vyrabovali 6 domov a so sebou odviekli štyroch Slovákov. Dvom ďalším sa podarilo ukryť a potom v noci ujsť do Československa. Konkrétne v našom hospodárstve banditi totálne vyprázdňovali maštale. Zobrali 5 kráv, ošipanú, koňa a všetky zásoby obilja. Z domu pobrali hodiace sa im veci a nakoniec vypili dokonca mlieko nadojené naposledy od našich kráv. Bola jar, čas sejby, a obilja nebolo ani na siatie, ani na chlieb. Siroty ostali bez chleba a mlieka. Zo živého inventára sa nám takmer za neuveriteľných okolností zachránil iba kôň. Vďaka dobrostredným slovenským spoluobčanom, ktorí nám nezištne pomáhali, sa v našej domácnosti situácia pomaly zlepšovala, tak po stránke psychickej, ako aj materiálnej. Bolesť však nepominula. O osude nášho otca sme vyše roka nič konkrétne nevedeli... Do mája, teda 13 mesiacov sme o odvečených nič hodnoverne nevedeli. Až po likvidácii Ogieňa a vyhlásení amnestie sa jeden neznámy bývalý člen bandy ponúkol nepriamou cestou, že za úplatok ukáže miesto, kde sú obeť pochované. Dal podmienku, aby sa exhumácie zúčastnili maximálne tri osoby. Odporučil zapriahnuť do voza dobré kone, lebo vraj ide o ťažko prístupné lesnaté miesto. Po dohovorení prevzatí s jedným našim príbuzným prevzal peniaz, určil smer jazdy a z diaľky ukázal miesto, ležiace v horách medzi obcou Ostrowsko pod vrchom Turbacz, v blízkosti niekdajšieho tábora Ogieňovej bandy. Zohavené mŕtvé telá boli v spoločnom plytkom hrobe, ktoré si obeť museli vopred vykopať. Hrob bol zamaskovaný čiečinou. S veľkými ťažkosťami, keďže sa pre obťažnosť terénu voz s mŕtvolami dvakrát prevrátil, boli dovezené na cintorín v Novej Belej a 17. mája 1947 dôstojne pochované za hlaholu zvonov v okolitých spišských obciach a za veľkej účasti Novobeľanov i občanov z iných obcí... Dva týždne po pochovaní mŕtvych nariadili príslušné okresné orgány v Nowom Targu urobiť exhumáciu, ktorá sa aj uskutočnila. Osobitná komisia odborníkov mala zistiť medziiným spôsob spáchania vrážd. Výsvitlo, že zločinci Jánovi Krakovi a Jánovi Ščurekovi rozbili hlavu tupým predmetom, Jozefa Chalúpku obesili a Jána Lapšanského zastrelili. Mali by byť o tom príslušné záznamy v okresnom archíve v Nowom Targu.

Netreba zdôrazňovať, že táto tragédia materiálne ochudobnila dotknutú rodinu a spôsobila im nesmiernu bolesť, ktorá pretrvá v pamäti niekoľko pokolení. V ich vedomí ostane Ogieň navždy banditom, a to takým, akým v skutočnosti bol.“

Toľkoto slová syna jedného zo zavraždených, ktorý sa prevínil tým, že sa hlásil k slovenskej národnosti v Novej Belej, ktorá krkolomnými chodníkmi

„diplomacie“ pripadla roku 1920 k poľskému štátu.

Ogieň prenasledoval systematicky občanov slovenskej národnosti, o čom svedčia nielen uvedené vraždy štyroch Slovákov z Novej Belej, ale aj rekvirácie v slovenských dedinách, vymáhanie peňažných príspevkov a prenasledovanie konkrétnych občanov pre ich slovenskú národnosť. Doručoval im písomné „rozsudky“, aby okamžite opustili poľské územie, v opačnom prípade im hrozil likvidácia, trestom smrti „za spoluprácu so Slovenskom“. Takéto rozsudky dostali napr. Andrej Šoltýs so synom Andrejom a Veronika Šoltýsová v Jurgove dňa 8. augusta 1946. V prílohe pripájam fotokópie týchto dvoch Ogieňových „rozsudkov“.

Tieto pomery mali za následok, že v priebehu rokov 1945 až 1947 utieklo resp. sa vysťahovalo do Československa viac ako päť tisíc občanov slovenskej národnosti z obcí poľského Spiša a Oravy.

V Poľsku je pomerne veľká literatúra o Ogieňovi a jeho činnosti. Tak napr. Bolesław Dereń v obsiahlej práci „Józef Kuraš Ogień Partyzant Podhala“ Wydawnictwo i Drukarnia „Secesia“ Kraków 1995 na str. 128 uvádza:

„Hromadné príspevky boli uložené obciam, špeciálne na Spiši, ktoré odmietli pomoc partizánom a optovali za pripojenie k Slovensku, menovite išlo o obce: Nová Belá, Krempachy, Durštin, Tribš, Jurgov, Čierna Hora, Nižné Lapše, Nedeca, Kacvin, Fridman...“

Okrem Slovákov prenasledoval Ogieň aj Židov, nielen preto, lebo podporovali komunistický režim, ale aj preto, lebo boli Židia. Uvediem z citovaného diela na str. 151:

„Najznámejší útok sa stal v noci z 2. na 3. mája 1946 na ceste za Krościenkom, kde bolo zastrelených 11 osôb židovskej národnosti, ranených 8 a len piatim sa podarilo utiecť pod ochranou noci. Boli to Židia, ktorí chceli nelegálne prekročiť hranice...“

Medzi obeťami poľskej národnosti boli však nielen exponenti vládnuceho režimu, ale aj mnohí „nekomunisti“, o čom svedčí napríklad vyrazenie rodiny Latankovcov v dedine Gronków na Silvestra 1945, čo poznáme z písomnej správy kňaza Władysława Zarebczana, ktorý pôsobil vo Vatikáne:

„Veľakrát na stránkach „Hal i Dziezdzin“ boli uverejňované články, venované osobe J Kuraša, viac známeho pod menom „Ogień“. Vždy som ich pozorne čítal a pokúšal som sa konfrontovať tieto informácie s tým, čo som počul o „Ogieňovi“ v Gronkove, Waksmundce, Ostrowsku, Łopusznej, Szaflarach, Nowom Targu a Ochotnici. Nikedy prekvapoval v tých článkoch moralizátorský tón. Spomínalo sa, ako to komunistická propaganda špičila a ničila dobré meno jedného z najväčších synov Podhala. Čo ma teda vedie k napísaniu tých niekoľko slov práve v záležitosti „Ogieňa“?

Nazdávam sa, že mám dostatočný dôvod. Som vnukom človeka, ktorého „Ogieň“ osobne zastrelil. Mój dedo, Władysław Zagata-Latanek, bol zasiahnutý guľkou do tyla hlavy vo chvíli, keď ukazoval „Ogieňovi“, kde bývajú jeho susedia, Kudasikovci. Bol silvestrovský večer roku 1945. Vo chvíli svojej smrti mal dedo 36 rokov. Zanechal ženu a štyri deti. Najmladší z nich mal leda 2 roky.

„Ogieňovi“ ľudia pošli ďalej cez dedinu smerom k Ostrowsku. U Wojciecha Barana zadržali ďalších dvoch Gronkowčanov. Jedným z nich bol Stanisław Hareza, a druhým brat môjho deda, Stanisław Zagata-Latanek. Prvého z nich odohňali a druhého zamordovali na prahu. Mal 32 rokov. Od Barana oddiel šiel do Szewczykowca. Tam vytiahli z domu Józefa Szewczyka, ktorý práve požíval večeru so ženou a tromi deťmi. Zastrelili ho pod jablňou. Mal 34 rokov.

Od Szewczykowcov „Ogieňovi“ ľudia

idú ďalej. U Gronského „Pocfu“ hrá hudba, zabávajú sa mládri, očakávajú príchod Nového roka. Výstrel do povaly dáva znamenie, že prichádza čosi neobvyklé. Prichodzí sa spytujú na Leona Zagata-Latanka. Oslovený vystupuje dopredu. Vyvedú ho na dvor, kde hynie od guľiek. Mal necelých 18 rokov.

Na túto scénu sa pozeral ešte jeden Zagata-Latanek, Bronisław, 21 ročný. Podľa očitých svedkov mal udrieť „Ogieňa“ do tváre a vykriknúť: „Prečo si mi zabil brata?“ Zahynul od guľiek celého oddielu, tak zmasakrovaný, že sa nedala rozoznať jeho tvár.

Ale to ešte nie je koniec tragédie v Gronkove v pamätnú silvestrovskú noc roku 1945. Na konci dediny, medzi ovcami, bol ešte zastrelený Władysław Krzysztyniak, 28 ročný. Keď sa do dediny vracal brat a otec zastrelených Zagato-Latanekovcov, ľudia ich vystríhali, aby utiekli, informujú ich o strašnej tragédii, ktorá sa práve odohrala. V tú noc malo zahynúť ešte viac Gronkowčanov, ale šťastnou zhodou okolností ich „Ogieňovi“ ľudia nezastihli doma.

Do dnešného dňa nie sú známe príčiny tejto tragédie. Gronkowskí partizáni - to znamená tí, ktorí prežili - vždy sa radšej vyhýbali tejto téme v obave pred postou zo strany príbuzných obetí. Možno nám konečne povie niekto pravdu?

Boli zavraždení Gronkowčania v silvestrovskú noc 1945 sami darebáci, výtržníci, zlodeji, udavači, alebo išlo o niečo iné? Alebo to boli osobné účty? Samotný „Ogieň“ bol niekoľkokrát v dome môjho starého otca, pripájajúc sa k oslave po návrate Latankovcov zo Slovenska /boli handliarmi a pašerákmi, cez vojnu prevádzali cez hranicu okrem iných stovky Židov/. Ešte v šesťdesiatych rokoch návštevníci z Izraela hľadali môjho deda Władysława, aby sa mu poďakovali za pomoc pri záchrane života, lebo nevedeli nič o jeho smrti a čelil strašnej tragédii.

Nevedno tiež, prečo nebol vykonaný ortiel na iných Gronkowčanoch, vynesený „Ogieňom“, okrem iných na farárovi Wiktorovi Blotkovi, a riaditeľovi školy Przymulovi. Bola azda jediná vina Władysława Krzysztyniaka, slova, ktoré vyriešil voči ženám gronkowské kravy do hôr: „Hej, dobre sa vám pasie na ľudskej krivde?“ Či zapísanie Ludwika Bryju na partizánov, prechádzajúcich cez dedinu bolo dostatočným dôvodom, aby vyrieknuť nad ním ortiel smrti?

Po zavraždených ostali matky, ženy, deti. Do dnešného dňa spomínajú starší Gronkowčania matku zavraždených Latankovčanov, ktorá do samej smrti oplakávala stratu svojich štyroch synov (niekoľko rokov predtým zomrel na suchoty ešte jeden jej syn, študent Franciszek). Ľudia zďaleka obchádzali jej dom, keď najmä po večeroch bol počuť jej plač, prechádzajúci do kvílenia. Po niekoľkých rokoch zomrela od žiaľu. Po vykonaní rozsudkov smrti na Gronkowčanoch, „Ogieňovi“ ľudia pohrozili, že spália celú dedinu, ak niekto pôjde na pohreb zavraždených. Taktiež hrozili smrťou preklínajúcim ich ženám a príbuzným zavraždených. Netreba dodávať, že táto tragédia mala za následok chudobu a bolesť, ktorá vystačí na niekoľko pokolení. K obeťami silvestrovskej noci roku 1945 treba dodať ešte niekoľko Gronkowčanov, ktorí zahynuli rukami „Ogieňových“ ľudí, tak v čase vojny, ako aj v nasledujúcich rokoch.

Tieto slová nepíše človek, horiaci nenávisťou, alebo posluhujúci komunistom. Chráň ma Pán Boh! Tak obeť ako aj ich kati sú už dávno na Božom súde. Skôr či neskôr pravda vyjde na jav... Viem, že žijú ešte ľudia, ktorí boli u „Ogieňa“. Možno oni niečo dopovedia? A možno napokon počujeme obyčajné kresťanské „prepáčte“ alebo goralské „prebáćte“? Na to čakajú rodiny obetí, ktoré padli za obeť z rúk „Ogieňa“ i jeho ľudí, a to nielen v Gronkove. Ak naozaj „Ogieň“ a jeho ľudia boli zapálenými vlastencami a bojovníkmi za slobodné a nezávislé Poľsko, táto záležitosť musí byť vysvetlená. V opačnom prípade tak on ako aj jeho ľudia naďalej budú nazývaní, a to nielen komunistickou propagandou, „banditmi“. (Kňaz Władysław Zarebczan, Rím)

Ďakujem pánovi šéfredaktorovi za možnosť na stránkach Kultúry po prvýkrát podrobnejšie predstaviť a uviesť známeho skladateľa, hudobného génia, virtuóza, mysliteľa a spisovateľa Franza Liszta ako Slováka – Uhra. Od vydania mojich publikácií k tejto téme v roku 2003 sa objavujú aj novšie poznatky či dokumenty, ktoré čím ďalej tým viac potvrdzujú základné hodnotiace stanovisko - ponímať Franza Liszta ako Slováka. Najmä, ak stále prakticky pôsobia nepravdy z najrozšírejších encyklopédií (Encyklopédia Slovenska, VEDA 1979, resp. Malá československá encyklopédia, Academia 1986), ktoré ho ľživo predstavujú ako Maďara. Je nádej, že až blížiaci sa vydanie príslušného zväzku monumentálneho knižného projektu Beliana odstráni toto zaužívané encyklopedické klamanie. Naším predsavzatím bude predstaviť čitateľom Kultúry dva nové fakty, otvárajúce celý rad otázok a týkajúce sa Lisztovej identity, a jeho mimoriadny vzťah k Bratislave a k Slovákom – Uhróm. Nový objav sa týka návštevy rodiny Lisztovcov v Bratislave.

V každom dejinnom období majú dôležité kultúrne centrá, najmä veľké a hlavné mestá, svoje jedinečné osudy a dobové problémy. Aj bývalé hlavné mesto Uhorského štátu – Bratislava, začiatkom 19. storočia zaznamenalo oprávnené obavy obyvateľov z plánu premiestnenia a výstavby nového hlavného mesta Uhorska, Budapešti. A to so všetkým, čo s tým môže súvisieť. Prvým veľkým impulzom k tejto zmene bolo už prenesenie miestodržiteľskej rady z Bratislavy do Budína v roku 1784 za vlády Jozefa II. Zdá sa, že na Bratislavu kultúrne naviazaná a pri Bratislave žijúca Lisztova rodina i samotný Franz Liszt už od svojej mladosti vnímali tieto zmeny nie s veľkým nadšením. Najprv s otáznikmi a postupne s dávkou nostalgie, keď význam Bratislavy naozaj poklesol. Skutočne, do obdobia týchto pohybov spadá narodenie Franza Liszta (20. 10. 1811 – 31. 7. 1886) a jeho mladosť. Ale bolo to tiež obdobie jeho prvých súkromných koncertných úspechov práve v Bratislave. Zhodou okolností jeho rané úspechy postupne kulminovali až k Lisztovmu prvému naozaj preslávenému koncertu v r. 1820. Výnimočný vzťah Franza Liszta k Bratislave ako aj vzťah samotných Bratislavčanov k tomuto veľkému géniovi nebol teda náhodný. Bol jednoducho v jeho živote a dobe neporovnateľný s inými mestami, s inými hudobnými centrami, ktoré Liszt za svojho života navštevoval. Je neodškriepiteľné, že tento vzťah z útlej mladosti k tomuto mestu, tiež jeho výroky sú prirodzene prepojené aj s rodinnými vzťahmi k mnohým Lisztovcom (Listovcom) v Bratislave. Bratislava bola a zostáva synonymom mladosti, synonymom rozletu Franza Liszta ako mladého nevedného génia do sveta!

Bez toho, aby sme si kládli úlohu opísať históriu tohto mesta, slovensko-uhorský živel vždy predstavoval dôležitú etnickú skupinu, ktorá hlavne v posledných storočiach musela odolávať novým koloniálnym snahám svojich susedov. Nemusíme zvlášť zdôrazňovať známú historickú prax, že dobyvatelia, vládnuce kruhy si vždy prispôbovali nielen celý výklad historického pozadia týchto udalostí, ale aj najväčšie osobnosti a najvýznamnejších tvorcov. Franz Liszt je prave takým ohromným a poučným príkladom. Tým viac, že napriek Lisztovým, v skutočnosti celoživotným zápasom ponechať si slovensko-uhorskú identitu, maďarské záujmy mocensky bezohľadne nebrali do úvahy ani vôľu samotného Liszta. Ako som v predošlých publikáciách naznačil, Franz Liszt sa zásadne predstavoval ako „Uhor“, teda Slováka, ktorý maďarsky nikdy písomne nekomunikoval ani nehovoril. Pritom poznal a rozlišoval aj v písomnej forme pojmy „Uhor“ a „Maďar“. Teda dva termíny, ktoré Franz Liszt aj v cudzích jazykoch tak presne a vytrvalo rozlišoval a neprekľadal. Je dôležité upozorniť, že až na výnimky niektorých významných prác historika Vševeda Gajdoša o Lisztovi, neboli práve tieto prekladové aspekty brané v svetovej literatúre do úvahy. Musí sa brať na vedomie, že Liszt svojou koncepciou pojmu Uhor, ktorý sa nekryl v prekladoch s pojmom „Maďar“ stál napokon aj proti stano-

MIROSLAV DEMKO

Dôležitý objav v životopise skladateľa

Neznáme návštevy Bratislavy v útlej mladosti Franza Liszta

visku českých literárnych historikov Šafárika, J. Kollára ale svojím spôsobom aj proti Bernolákovi a jeho hnutiu. Dnes keď s inou perspektívou a retrospektívou vidíme dopad behu dejín, oveľa lepšie chápeme nielen zápas samotného Liszta k tejto otázke, ale aj tendencie, ktoré sa usilujú vytrvalo definitívne zamieňať preklady týchto pojmov. Tým jednoznačnejšíe musíme doceňovať až v náznakoch profetické-prorocké dielo mysliteľa a literáta európskeho významu, autora prvého slovenského románu Jozefa Ignáca Bajzu, ktorý v tomto stál na Lisztovej pozícii. Mladý Liszt pod vedením svojich rodičov, všestranne vzdelaného a nadaného otca Adama Liszta, bol vedený a vedel chápať význam tejto otázky. Čistota pojmov je základným znakom presného myslenia a práve z hľadiska terminológie títo a podobne zmyšľajúci autori správne riešili a predvídali túto závažnú a dodnes mnohými znejasňovanú problematiku.

Rodina Adama Liszta bola veľmi rozvetvená – vieme, že Lisztov starý otec Juraj mal 26 detí, z ktorých traja (Adam, Eduard a Ján Hennig zo Šurian) vynikali v hudbe. Početné rodiny Lisztovcov boli známe v Bratislave aj na jej okolí. Vieme, že sa navzájom nie vždy navštevovali, ba mnohé vetvy sa dokonca ani osobne nepoznali. Napriek tomu samotní rodičia Franza Liszta zvykli navštevovať niektorých svojich menovcov práve v Bratislave. Okrem rodinných stretnutí to bola tiež príležitosť ukázať mladému Lisztovi mesto Bratislavu, spoznávať kultúrne pamiatky, či navštíviť programy, poriadané v tomto najkrajšom uhorskom meste. Takto sa o Bratislave hovorilo aj v kruhu Lisztovej rodiny. Početné Lisztovské rodiny, dokonca sám Liszt hovorí o číslach 30 – 40 (rodín), sa okrem Bratislavy nachádzali aj v okolí, tiež smerom na Rusovce, v Rakje a inde. Otec Franza Liszta mal vynikajúce vzdelanie, nielen hudobné. Ved' vieme, že pôsobil v Esienstade v slávnom orchestri J. Haydna u Eszterházyho. Bol huslistom, klaviristom, no tiež dirigentom a skladateľom. Ak aj vieme, že venoval práve Eszterházymu svoju omšu, jeho skladateľská činnosť dodnes nie je prebádaná. Ako absolvent gymnázia v Bratislave vedel výborne po latincky, zaujímal sa o dejiny, literatúru a špeciálne tiež o františkánsku teológiu, ktorú po štúdiách v Malackách a Trnave zavŕšil na akadémii v Bratislave. Je nesporné, že Adam Liszt mal výborný a až pridobry hudobný a kultúrny základ, aby svojím didakticko-pedagogickým prístupom veľkou mierou sa nepričinil aj o hudobno-intelektuálny vzrast mladého Liszta, svojho jediného syna. Aj fakt, že Adam Liszt absolvoval všetky štúdiá na pôde Slovenska, sa prirodzene odrazilo aj v chápaní Slovensko – Slovenska – Horného Uhorska v pojme Lisztovej domoviny. Franz Liszt sa narodil v Raidingu. Táto príliš skromná obec bola akýmsi prechodným pracovným miestom pre Adama Liszta. Rodina ju mohla chápať len ako krátkodobé a dočasné vyhnanstvo na vidiek - z existenčných dôvodov. V Raidingu prevládalo nemecké obyvateľstvo, kým Maďari predstavovali len 3 % obyvateľstva (Horváth) a hlavnú pracovnú silu v poľnohospodárstve tohto kraja predstavovalo slovenské obyvateľstvo. Raiding ako malá dedinčeka rozhodne nemohol uspokojovať a stať sa v nejakom privátnom zmysle kultúrnym mýtickým miestom v kultúrnom rozvoji mladého Liszta. Každodenný život tejto jednoduchej dediny občas sice spestrujú príležitostné zastavenia pojazdných, kočových cigánov, ktoré skôr zabavili domácich obyvateľov, formujúce zameranie týmto smerom nemôže mať vážnejšie dôsledky pri Lisztovom ľudskom a umeleckom raste. Ak hľadáme inšpiratívne zdroje geniality, namieste by skôr malo

byť vymedzenie profilu pedagóga, otca Franza Liszta, ktorý ako intelektuál aj vynikajúci hudobník uvedomene viedol hudobný rozvoj svojho syna.

Vieme, že o osobnosti Adama Liszta nevyšla dodnes kompletnejšia štúdia. Didaktické a pedagogické prístupy Adama Liszta, slovenského pedagóga a skladateľa, ktorý viedol svojho syna Liszta k vyšším metám, sa viažu rozhodne aj na kultúrne pozadie spojené so Slovenskom a Bratislavou. Ako sme naznačili, návštevy rodiny a umeleckých udalostí v Bratislave a miera ich vplyvu na mladistvého Franza je doteraz nenapísanou kapitolou. Ba dokonca ani neexistuje pokus zdôvodniť, na čom sa zakladajú známe Lisztove výroky o Bratislave. Pri podrobnom vedeckom zmapovaní a interpretovaní života a diela každého génia sa museli hľadať práve takéto súvislosti, kontexty a určujúce vzťahy.

Musíme si položiť kardinálnu otázku, či Liszt už bol známy v Bratislave pred dátumom svojho známeho veľkého koncertu z 26. novembra 1820?

Presnejšie, či Bratislavčania už dávno pred týmto koncertom vnímali Franza Liszta ako „svojho“ génia, ku ktorému sa vždy tak hlásili? Prv než tieto otázky zodpovieme a doložíme, musíme mať na zreteľ logickú súvislosť týchto kontaktov aj v dobovej psychológii bratislavského obyvateľstva. Ved' hlásiť sa k niekomu, kto recipročne nereaguje rovnakým spôsobom, je nezmyslom. Alebo či vôbec možno uveriť, že s bratislavským uznaním bolo treba čakať na Lisztov koncert až do roku 1839? Neskôr bolo všeobecne známe, že brat' vzťah geniálneho skladateľa práve k Bratislave sa práve u tendenčných biografov zamľčoval. Výhlásenie Franza Liszta v Bratislave, že sa nachádza vo svojej domovine, má osobné citové pozadie spojené bezpochyby aj vo vzťahu rodinných zväzkov k tomuto mestu. A teda aj samotného pôvodu sympatií Franza Liszta k Bratislave! Ani málo známy konflikt medzi Eszterházy a rodinou Franza Liszta nám nemôže byť celkom ľahostajný. Nezdvorilé správanie Eszterházyho k Josephovi Haydnovi, ktorý tiež často navštevoval Slovensko, môže byť potvrdením, že oddelenie týchto dvoch Slovákov – Slovanov, teda J. Haydna a Adama Liszta nebola vec náhody.

Ako je možné, že Eszterházy posla Adama Liszta, tohto vzdelanca a výborného hudobníka v Haydnovom orchestri, starať sa o jeho dobytok a majetky vo vzdialenej dedine Raidingu? Chápal by to aj sám Adam Liszt akoby trest za niečo? V kontexte našich úvah otázka veľmi aktuálna. Pripomenieme tiež osud starého otca Georgiusa Liszta, tohto vzdelaného, talentovaného človeka, pedagóga a dirigenta, ktorý neskoršie s odstupom času musel tiež ako žobrák hľadať miesto pomocného robotníka. Nejasnosti sú aj v tom, ako sa neskôr interpretoval prvý veľký koncert Franza Liszta v roku 1820 v Bratislave. Kanadský muzikológ Alan Walker si všimol informáciu Kroniku z 28. novembra 1820, ktorá konštatuje, že slávny koncert Franza Liszta sa neudial v paláci princa Nicolausa Eszterházyho ale u príbuzných Franza Liszta v Bratislave. Teda u rodiny Franza Liszta, ktorá bývala v okolí starého centra Bratislavy (niekde pri dnešnej Kozej ulici) a ktorá, ako je známe, nemala vysoké spoločenské postavenie. Vieme, že Adam Liszt veľmi energicky vytrel práve meno Nicolausa Eszterházyho zo zoznamu tých, ktorí finančne prispeli mladému Lisztovi (J. Christern). Nebol vari Liszt už v Bratislave známym umelcom práve svojimi predošlými návštevami v tejto rodine? Nevieime, prečo sa práve tento dom v Bratislave nezachoval a prečo sa nezachovala ani zmienka o týchto vzťahoch ani u známeho bratislavského archívára Batku? Možno len

odhadnúť, že tým by sa podčiarkli slovensko-uhorské vzťahy celej veľkej Lisztovej rodiny... Vážnu otázku musíme postaviť aj iným smerom. Ved' aký mohol byť dôvod Adama Liszta, aby na pôde zaostalej dediny v Raidingu začal neskôr na vlastné trovy vydávať svoje noviny? Ved' práve v nich zdôrazňoval a upresňoval isté zabudnuté detaily z Bratislavy v živote svojho syna?

Dnes však vlastnime vzácny dokument o vzťahu Lisztovcov k Bratislave. Prichádza z pera Gottfrieda von Leinburga, dnes už zabudnutého spisovateľa, literáta, vedca. Práve Leinburgovi prirástla Bratislava k srdcu takým spôsobom, že venoval tomuto mestu svoje nezabudnuteľné spomienky, v ktorých dokumentuje príliš veľa objavného. Jeho práca „Das Paradies meiner Kindheit“, ktorá vyšla v r. 1909 v Lübecku, dokumentuje práve návštevy a vzťah Franza Liszta k Bratislave. Téma či motív „Paradies“, pozemský raj, je v 19. storočí známa nielen v českej hymne, ale aj v literárnych dielach svetových autorov (napr. Hugo, Baudelaire). Ospievaným mestom, ktoré prirovnáva k pozemskému raju, bola pre Leinburga práve Bratislava. Ak nie je dnes našou témou sa zapodievať týmto autorom významným pre Bratislavu, tým viac tieto súvislosti musíme vidieť aj pri pocitoch, reflexiách, spomienkach samotného Franza Liszta na toto mesto. Nezabúdame, že v tých časoch aj viacerí ďalší autori považovali Bratislavu za jedno z najkrajších miest vôbec v Európe a rozhodne v Uhorsku. Toto hodnotenie si osvojila nakoniec aj rodina Franza Liszta. Pre nás však bude najvyšším zaujímavé konštatovanie v Leinburgovej knihe o súvislosti s Lisztovými návštevami v Bratislave jeho detských čias. Leinburg nám tu hovorí o Franzovi Lisztovi a jeho bratislavskom priateľovi, ktorý sa prízviskom volal Zickel. Bol Lisztovým priateľom ešte z detstva, keď Zickel býval v tom istom dome ako Leinburg: „... weil damals unser junger Hausgenosse Zickel, der ein Kindheitsfreund von Franz Liszt gewesen ist, wunderbar auf der Phisharmonica spielte“. Tento výrok a spomienka znamená, že Franz dávno pred citovaným známym koncertom z r. 1820 navštevoval Bratislavu so svojimi rodičmi. Priateľom z detstva sa mladý Zickel nemohol stať na diaľku. Museli sa spolu hrať, museli ich spolu vídať, a to už dáv-

no pred slávnym koncertom, ktorý nadchol bratislavských sponzorov, ktorí sa vyzbierali na Lisztovo šúdium vo Viedni. Ani tí vtedajší najbohatší bratislavskí sponzori tam hromadne neprišli len tak náhodou, lebo pred koncertom sa logicky a prirodzene šíriť povesti o záračnom dieťati. Nemusíme teda ďalej zvlášť zdôrazňovať, aký význam má tento dokument, ktorý nielen vracia, ale skutočne dopĺňa niektoré doteraz otázné interpretácie.

Ako sme už naznačili, kultúrna Bratislava, hoci postupne strácajúca význam a postavenie hlavného mesta, v živote mladého Franza Liszta evidentne zanechala stopy pri formovaní jeho osobnosti a názorov. Bratislava bola aj istým kompatibilným faktorom a kontextotvorným prostredím pri kultúrnych kontaktoch, ktoré organizoval jeho otec. Meno portrétistu Leinburga figuruje v dejinách umenia ako významná postava výtvarného - maďarského umenia. Jeho otec Ferdinand de Luttgendorf-Leinburg namaľoval počas jednej z Lisztových návštev dokonca aj mladistvého Franza Liszta. Táto kresba ceruzkou, ktorá sa zachovala u Lisztovej dcéry Blandiny v kolekcii jej manžela M. Daniela Oliviera, je bez podpisu. Objavná Leinburgova kniha, ktorá upresňuje autorstvo portrétu, objasňuje aj isté ďalšie dnes neznáme európske pohľady smerom k Bratislave a k Slovákom. Z tradície veľkých maliarov pripomeňme hoci len Frederika Oesera (1717 – 1799), významného nemeckého maliara, sochára, atď., ktorý študoval u Donnera a ktorý v Bratislave vytvoril podstatnú časť svojho diela. S poľutovaním musíme konštatovať, že nielen pre Bratislavčanov aj tento autor, aj iní, aj samotný Leinburg zapadli do zabudnutia. Vieme, že ak J. W. Goethe bol učiteľom Hummelovho syna, tak práve A. F. Oeser, ktorý pobudol aj v Bratislave, bol zase učiteľom Goetheho. Niet teda divu, že Goethe veľmi dobre poznal nielen Bratislavu, ale aj problém Slovákov v Uhorsku. Ved' ani Goetheho známy výrok sa už dnes takmer necituje: „Woher willst du den wissen, wie die beiden Schlowaken heissen?“ Nemusíme zvlášť zdôrazňovať, že Goethe vidí u Slovákov pojem Sklávi – Sklávi – barbari. Odtiaľ zas v slovenčine pochádza aj pojem sklo – čo je údajne synonymom slovanských očí. Tento kontext pozná i používa aj Liszt pri opise Slovákov ako svojho barbarského národa a sám sa občas podpisuje ako sklávón. Možno zhrnúť, že rodina Adama Liszta sa popri svojich bratislavských príbuzných a menovcoch dobre poznala s vtedajšími významnými bratislavskými rodinami a osobnosťami. Leinburgovci, Zickelovci, Keglevičovci, Brunšvikovci atď. sa navzájom veľmi dobre poznali, a Slováci-Uhori Franz Liszt bol v tomto meste už známy ako záračné dieťa a veľký umelec nie až po preslávení sa v zahraničí, ale ešte pred rokom 1820.

Kresba: Andrej Mišanek

Bratislava sa rozrastá bez koncepcie v liberálnom štýle, živelne do výšky a hustoty zastavanosti. Ak sa nenájde sila, ktorá túto chaotickú živelnosť zastaví, z hlavného mesta Slovenska sa stane čosi, čo je odsúdené na poľutovanie. Porovnanie s okolitými metropolami Viedeň, Praha, či Budapešť nemá zmysel, nakoľko každá mierka by bola skôr pre zábavu, než na vážne úvahy. Bratislava neznesie porovnanie ani s mestami podobnej veľkosti ako nemecký Stuttgart alebo rakúsky Salzburg.

Príčiny tohto stavu treba hľadať predovšetkým u zodpovedných za to, že mesto nemá schválený územný plán, a tiež za územné rozhodnutia a stavebné povolenia, ktoré takúto devastáciu spôsobujú. Zákon o meste Bratislava po pokusoch troch primátorov o jeho schválenie sa odložil. Bratislava zostala bez nového zákona a riadi sa ešte podľa zákona, ktorý pochádza z roku 1990, keď nebola hlavným mestom samostatného štátu. Nie je rozhodnuté, či má byť Bratislava samostatným krajom alebo naďalej zotrvať v jednom spoločnom kraji s okresmi Senec, Pezinok a Malacky. Na zmenu archaického zákona o Bratislave sa zatiaľ z ťažko pochopiteľných príčin dohoda nenašla.

Ľudia vinia za to najmä politikov volených do zastupiteľských orgánov a politických nominantov v zodpovedných funkciách. Časť viny padá aj na poctivú skupinu architektov, ktorí sa nedostatočne razantne vyslovujú proti devastácii mesta. Nie menšiu mieru zodpovednosti majú politické strany, ktoré majú vo svojom programe chránenie a zveľaďovanie životného prostredia. Svoj podiel viny majú tiež ochránárske združenia na Slovensku, ktoré sú rozhádzané a len z času na čas hádzajú na protest proti nečinnosti orgánov hrach na stenu Magistrátu Bratislavy a upozorňujú na prešľapy v rozhodovaní mestského zastupiteľstva živými reťazami. Ale to nestačí.

Ľudia to všetko vidia, prežívajú spolu s poctivcami, ktorí usilujú o zlepšenie riadenia mesta. Začínajú sa aktivizovať v občianskych združeniach, aby sa chaotické riadenie vinou iných záujmov, ako občianske, zastavilo. Nechcú byť naďalej štatistami pri diani a správe vecí verejných v hlavnom meste a chcú zobrať veci do vlastných rúk a mať možnosť sa na diani a správe vo svojich častiach mesta priamo podieľať.

Komunálne voľby budú príležitosťou svoje postoje a úsilie o zmeny aj uplatniť. V komunálnych voľbách sa budú ľudia rozhodovať tiež o tom, akých poslancov chcú mať v zastupiteľstvách. Majú možnosť posúdiť, čo doteraz pre mesto (mestskú časť) tenktorý poslanec pre ľudí a mesto dobré urobil. Mnohí poslanci z predošlého obdobia totiž kandidujú znovu. V Bratislave kandiduje opätovne primátor a aj 14 zo 17 starostov mestských častí.

Ľudia združení v občianskych združeniach sa iste budú zamýšľať nad tým, prečo sa v Bratislave umožňujú veci, ktoré sú často v rozpore so spoločenským záujmom. Niektoré z nich sa každodenne stávajú témou dňa.

Pýtame sa najmä:

- Prečo Aupark Tower bude mať napokon 22 poschodí a zatieni jednu z dominánt mesta?

- Prečo pribúdajú pri sade Janka Kráľa výškové budovy?

- Prečo sa zamietla petícia 14-tisíc občanov proti výrubu lesíka na Krasnovského ul.?

- Prečo čierne stavby na Hviezdoslavovom námestí a Fazulovej ulici sú už legalizované?

- Prečo v Bratislave na Hviezdoslavovom námestí ktosi povolil vybu-

dovať železné stĺpy a betónové ohrady, ktoré zohydzili najkrajšie námestie Bratislavy?

- Prečo sa umožňuje, aby oblastiach, ktoré slúžia na oddych a prechádzky Bratislavčanov, sa stávajú nevhodné stavby, ktoré poškodzujú historické miesta a narušujú tradičné konfigurácie terénu najmä na svahoch nad Bratislavou?

- Prečo sa v lesoparku Železná studnička uvažuje o výstavbe „rekreačných domov“ a podobne?

Teraz je všetko inak. Stavebný úrad často v rozpore s verejným záujmom a s vedomím deformácie životného prostredia v lokalite schválil vo vilovej štvrti v okolí Slavína megalomanské stavby. Dovolil majetným stavebníkom, že nemusia rešpektovať tradície a dbať na súlad s okolím. Z ťažko dokázateľných pohľadov sa vydávajú určitým ľuďom stavebné povolenia, ktoré dovoľujú umiestnenie stavby od medze k medzi s takmer 95-percentnou zastavanosťou

tvára. Podobne pri sťažnostiach. Bezmocný občan si prečíta z nadriadeného úradu, že stavebné povolenie je v poriadku, nie je v rozpore so zákonom, a preto nie je čo naprávať. Stavebníci bezohľadne stavajú ďalej. Ľudia šomrú a nadávajú na korupciu a chaos. Susedia vypisujú (zbytočne) ďalšie sťažnosti (tiež zbytočne). Nadriadené orgány ich posúvajú tam, kde sa rozhodovalo a povoľovalo. Tak sťažnosti, či námietky vybavuje ten, ktorý problémy spôsobil.

Komunálne voľby sú príležitosťou k náprave. Doteraz bol volič zaujímavý potiaľ pokiaľ hodil do urny patričný volebný lístok. Potom sa na neho zabudlo.

Túto skutočnosť si treba pripomenúť v súčasných komunálnych voľbách. Napríklad aj to, aby zredukované pamiatkové zóny boli vrátené do pôvodných hraníc a sa ďalej rozšírili. Zmenšenie územnej výmery chránenej zóny v Bratislave a všetko, čo je podriadené jej zužovaniu v mene ekonomickej dravosti a budovania betónovej púšte je nelogické a v dôsledkoch je nekultúrne a protispoločenské.

Ak niekto má o tom pochybnosti, mal by sa pozrieť, ako sa územné plánovanie, ochrana prírody, a výstavba všetkého druhu uskutočňuje v iných štátoch Európskej únie. Napríklad v susednom Rakúsku. Od Viedne cez Semmering až po západnú hranicu Rakúska sa tiahne takmer 400 km dlhá oblasť, ktorú Rakúšania zveľaďujú do takej podoby, že našincovi sa javí ako rajská záhrada. Domy, záhrady, zeleň, ploty, infraštruktúra sú citlivo zladené s prírodou. Celkové prostredie v každej časti tohto skanzenu krásy a pohody vyvoláva príjemné pocity z citlivo majstrovsky riešenej architektúry v rakúskom štýle. Rakúšania sú na to právom hrdí a nedajú si vziať nič, čo by túto súhrnu prírody a spokojného spôsobu života narušovalo. Podobné dojmy vyvoláva rakúska krajina Burgenlandu, ktorá je len na kúsok cesty od Bratislavy. Tiež údolie povodia Dunaja od hraníc Bratislavy až po mesto Melk poskytuje inšpiráciu, ako sa dá kultúrne žiť a pracovať a súčasne ochraňovať neopakovateľnú rázovitosť životného prostredia krajiny, mesta a vidieka.

Ozaj, kam chodia mnohí naši politici, úradníci stavebných úradov a zainteresovaní architekti, pre rozumy ako obchádzať povinnosť chrániť životné prostredie v hlavnom meste Slovenska v Bratislave a nielen v Bratislave? Ak by bola ochota veci zmeniť, stačí prebrať zákony od susedných štátov (napríklad Rakúska) u nás ich po korekcii odsúhlasiť, a hlavne uplatňovať. Primátor mesta hovorí, že návrh zákona o Bratislave je „autentický“ so zákonmi v okolitých štátoch. Kde je teda pes zakopaný?

M. J.

člen občianskeho združenia
HRAD- SLAVÍN
Adresa je v redakcii

Koho voliť v komunálnych voľbách?

- Prečo niet sily, ktorá by ustrážila štýl zástavby typickej pre Bratislavu (ak nejaká ešte existuje)?

Ľudia sú v rozpakoch, prečo do verejného priestoru umiestňujú sochy investori (papparazzo - nápad majiteľa reštaurácie), bankári (upachtený pán s hodinkami a slečna operujúca sa o stĺp), podnikatelia (Vodárenská spoločnosť - strážna búdka s vojakom) a iné. V Bratislave sa inštalujú sochy čumila, Schöne Náciho, napoleonského vojaka a podobné figúrky. Ale nemá kto sa postarať, aby sa v hlavnom meste Slovenska inštalovali sochy historických osobností, ktoré sa o štát a o národné povedomie Slovákov zaslúžili.

Občania sa pýtajú, prečo o výzore mesta rozhodujú investori, bankári a podnikatelia a prečo im poslanci tieto projekty bez reči odklepnú.

Podobnými „prečo“ možno pokračovať, ale bolo by to na dlhé čítanie. Nemožno však prehliadať ešte jedno „prečo“ a síce, že niektorým aktivistom prekáža socha Ľudovíta Štúra a horlia za návrat sochy Márie Terézie. Tiež prečo chcú presťahovať českého leva pred novostavbu SND.

Väčšina krajín prísne reguluje výstavbu budov i umiestňovanie sôch. Na Slovensku sa mestá vyvíjajú chaoticky. Kompetencie stavebných úradov prešli v roku 2003 zo štátnej správy na samosprávy, ktoré nie sú dostatočne profesionálne vybavené. Nemajú ani motiváciu definovať presnejšie stavebné poriadky a hľadajú iné možnosti. Jednou z nich je hľadanie individuálnej dohody s investorm, čo je sprevádzané často inými ako spoločenskými záujmami. Nie je tajomstvo, že veľa ľudí má pocit o korupcie na stavebných úradoch. Na nesúhlas napríklad suseda, či inštitúcie sa často jednoducho neprihliada a odvolací úrad (krajský) sa väčšinou z rôznych pohľadov obyčajne prikloní na stranu stavebníka.

V Bratislave „liberalizácii“ pri výstavbe nebránia ani zákony ani dlhoročná tradícia. Dopláca na to nielen mesto ako celok, ale najmä lokality, ktoré mnoho rokov slúžili ako zelené pľúca Bratislavy a oddychové zóny pri prechádzkach vo voľnom čase. Varujúcim príkladom je vilová oblasť okolo bratislavského Slavína s prístupmi k Horskému parku. Pôvodný regulačný plán z 30-tych rokov na vilovú štvrť pod Slavínom vymedzoval aj to, ako majú vyzerat' ploty od ulice, aká výsadba mala byť v záhrade a úzkostlivo dbal na parametre výstavby domov, aby zodpovedali tejto lokalite.

(dokonca v chránenej zóne), v oblasti, kde je zaužívaná zhruba 26-percentná zastavanosť. Stáva sa, že stavebník založí (napriek nesúhlasu suseda) stavbu na jeho medzi s výšou 4 m vysokými betónovými plotovými múrmi. V stavebnom povolení sa mu umožní, aby vybudoval 3 x 7 m veľké okná na severnej (susedovej južnej) strane a v rozpore so zákonom ho obral o súkromie na jeho pozemku a dome, schválil, aby zastaval betónom celý pozemok a prehliadal pritom zdevastovanie a znehodnotenie pozemku suseda, i to, že ide o miesto, ktoré doteraz bolo zelenými pľúcami Bratislavy.

Odvolávanie sa často nemá žiadny význam, nakoľko po takmer dvojročnom odvolacom konaní, podávania sťažnosti (stavebný úrad, magistrát, Krajský úrad, Ministerstvo výstavby a regionálneho rozvoja) a neproduktívnych, málo profesionálnych štátnych stavebných dozoroch sa celá vec vráti na vybavenie k tomu, ktorý problematické stavebné povolenie vydal. O žiadostiach o prehodnotenie stavebných povolení, s ktorým postihnúť nesúhlasili, rozhodujú v konečnom štádiu tie isté úrady a často tí istí ľudia, ktorí stavebné povolenie vydali a odvolania zamietli. Bludný kruh sa uza-

Rozpor s ústavou a ďalšími zákonnými normami sa napríklad v Bratislave prebil predpisom, ktorý povolil nerešpektovať ustanovenie zákona. Námietky susedov pri stavebnom konaní sa často v záujmových prípadoch nerešpektujú, verejná mienka, ktorá to odsudzuje, sa bagatelizuje a honosné vily rýchlozbohatlíkov vyrastajú v atraktívnych lokalitách Bratislavy ako huby po daždi ďalej.

Mienka mnohých ľudí je, že stavebné úrady neradiajú záujmy rozvoja mesta, ale záujmy stavebníkov. Osobitne v tom často vynikajú Krajské stavebné úrady. Niet sa čo čudovať, že väčšina ľudí súhlasí s ich zrušením. Kompetentní úradníci štátnej a verejnej správy často vydávajú stavebné povolenia podľa tézy, čo nie je prikázané v ich predpisoch, je dovolené, nehľadiac na ďalšie vyššie zákony, ktoré napríklad ustanovujú, že „Každý je povinný chrániť a zveľaďovať životné prostredie a kultúrne dedičstvo“ (Ústava SR, čl.44, odst.2).

Výhrady - aj keď doteraz nemali väčšiu odozvu, občania chcú vyslovať v občianskych združeniach v nádeji, že sa najdu poslanci a inštitúcie, ktoré sa k problému postavia zodpovednejšie a moc zákona prevládne nad mocou peňazí.

Úlohu intenzívnych nástrojov a metód v spoločnosti spadajúcej do vedomostnej sféry spozorovali ekonómovia po prvýkrát v roku 1962, keď Fritz Machlup, profesor Princetonu, publikoval prorockú knihu *The Production and Distribution of Knowledge in the United States*. V tejto knihe ukázal, že už vtedy začínala byť americká ekonomika závislá od vedomostí. V šesťdesiatych rokoch prejavil záujem o znalostnú ekonomiku všestranný Kenneth Boulding a niektorí ďalší autori.

Podľa známych futurologov Alvina a Heidi Tofflerovcov „...boli tieto prenikavé hlavy intelektuálnymi bezdomovcami, keď sa ich ideám ostatní smiali alebo si ich nevšímali.“ Ďalej píše, že „ekonómia sveta sú dnes zaskočení... Ich predpovede zlyhali až tak, že Robert Reich, ekonóm a minister práce v Clintonovej vláde, sa vyjadril, že ekonomickí prognostici sú tu na to, aby mali astrológovia lepší imidž.“ Preto sú tieto ekonómovia stále väčšmi ochotní „...pustiť, že staré nástroje, ktoré používali vyše storočia, t. j. teórie a hypotézy pôvodne vytvorené na výskum ekonomiky továrenských komínov, sú pre analýzu dnešných nenásytne znalostných, už dávno nie priemyselných ekonomík, čoraz irelevantnejšie či zbytočnejšie.“

Nová spoločenská revolúcia

Eudstvo zažilo dosiaľ dve veľké spoločenské zmeny (vlny zmien), z ktorých každá nahradila predošlú civilizáciu a nastolila novú, vyznačujúcu sa odlišným spôsobom života. Bola to agrárna revolúcia a spoločnosť a neskôr priemyselná revolúcia a spoločnosť.

Hoci obdobie industrializačnej spoločnosti neustratilo celkom svoju silu a pokračuje, prechádza sa do ďalšej fázy vývoja a začína sa budovať nová civilizácia, ktorá znamená obrovský skok vpred. Industrializácia dosiahla svoj vrchol vo vyspelých štátoch v päťdesiatych až sedemdesiatych rokoch minulého storočia. Nový trend civilizačných zmien začal v USA okolo roku 1955, zatiaľ čo v Západnej Európe stal sa evidentný v sedemdesiatych rokoch minulého storočia.

Alvin a Heidi Tofflerovci pomenovali túto obrovskú spoločenskú zmenu v knihe *Šok z budúcnosti* z r. 1970 pojmom „všeobecná kríza industrializácie“. Vo svojom nasledujúcom diele z roku 1995 „Tretia vlna“, ako označili proces utvárania rodiajacej sa civilizácie, vytvorili predikčný model novej spoločnosti. „Tretia vlna“, píše autori, „nie je len záležitosťou technológie a ekonomiky, ale zahŕňa morálku, kultúru a idey, ako aj inštitučné a politické štruktúry. Prináša jednoducho transformáciu ľudského života“.

Francis Fukuyama, známy politológ a profesor na Univerzite Georgea Masona v USA, hovorí vo svojej poslednej knihe *Veľký rozvrát* o novej spoločenskej revolúcii vyznačujúcej sa prechodom k postindustriálnej ekonomike či ekonomike informačného veku.

Podľa názoru viacerých autorov svet súčasnosti je rozdelený na tri druhy štátov: chudobné štáty, ktorých ekonomiky tvoria predovšetkým poľnohospodárstvo, štáty s prevažne industriálnou ekonomikou a na štáty pokročilé s ekonomikami čoraz väčšími stojacimi na znalostiach a iných ťažko postihnuteľných faktoroch.

S ohľadom na tento vývojový stav vo svete niektorí autori predpokladajú, že hlavný konflikt, ktorému dnes čelíme, nie je konflikt medzi islamom a Západom, ako tvrdí Samuel P. Huntington, ale zrážky medzi skupinami Druhej a Tretej vlny civilizácie. Na jednej strane sú obhajcovia priemyselnej minulosti a na druhej strane tí, ktorí si uvedomili, že naliehavé problémy sveta sa už nemôžu riešiť v rámci industriálneho poriadku, ale vzhľadom na potreby zajtrajška. Je to boj medzi tými, ktorí sa usilujú zachovať industrializmus a tými, ktorí sa snažia ho vytlačiť a nahradiť iným spoločenským systémom.

Paradigma novej civilizácie

K naplneniu revolučných zmien ľudstva treba poznať podstatu priemyselnej ci-

MIKULÁŠ SEDLÁK

Náčrt znalostnej spoločnosti

vilizácie a to, čo predlžuje jej existenciu, a zároveň zmeny, ktoré podporujú príchod novej spoločenskej etapy. Hlavné odlišnosti medzi týmito dvoma spoločnosťami sú nasledovné:

Hbnou silou mnohých premien v industriálnej spoločnosti bol spôsob tvorby bohatstva založený na továrenskej výrobe. Hlavné faktory výroby tvorili pôda, práca, suroviny a kapitál (fyzický kapitál). V popredí záujmu rozvoja ekonomiky bola jej materiálna podstata. Aj keď tento spoločenský a ekonomický systém spočíval na určitom „znalostnom základe“, predsa „... na rozdiel od kapitálu, práce a pôdy ekonómia a biznismi obyčajne zanedbávali vedomosti pri kalkulácii výrobných nákladov“.

V postindustriálnej spoločnosti predstavujúcej novú éru civilizácie dostáva sa viac-menej do úzadia materiál (hmota či materiálna podstata) a získavajú významný úlohu, resp. stávajú sa hlavným zdrojom rozvoja ekonomiky vedomostí. V jej produkcii začína dominovať duševný kapitál.

Vzďaľovaním sa sveta od priemyselnej spoločnosti k novej ére civilizácie začal sa súčasne prechod k novému druhu technologickému inovácii, ktorá znamená veľkú zmenu v porovnaní s technologickým pokrokom prevládajúcim v období industrializácie. Predošlé technologické zmeny sa venovali prevažne kvantitatívnemu rastu materiálového majetku, čiže maximalizácii objemu a rýchlosti výroby boli dvoma hlavnými cieľmi technológie tohto obdobia. Naproti tomu väčšina technologických inovácií rodiajacej sa spoločnosti éry má odlišnú druhovú povahu, keď ich cieľom je zvýšiť v produktoch vedomostný potenciál a tým zredukovať závislosť od materiálového majetku či základu. Hlavným zdrojom ekonomického rastu a zisku spoločnosti sa stávajú vedomosti.

Podľa údajov uverejnených v Hospodárskych novinách vzrástol podiel čistého domáceho produktu vytvoreného znalosťami v priemere Európy z približne 10% r. 1900 (to znamená, že materiál predstavovala v ňom 90%) na zhruba 50% r. 2000. Zároveň sa predpokladá, že váha znalostí roku 2020 by sa mala podieľať na čistom domácom produkte 70 percentami.

Hodnotenia rozličných fenoménov, ktoré sa vyskytli vo vývoji vyspelých štátov, potvrdzujú, že sa odchádza od priemyselnej spoločnosti k vedomostnej civilizácii, a že ich ekonomiky sa už prestali spoliehať na „výrobné pásy druhej vlny a napínajú mozgové svalstvo tretej vlny.“ Vedomostná revolúcia sa rozširuje po celom svete, nepreklá úplne všade a nepostupuje rýchlo. Je to iba otázka času a vyžiada si roky, kým sa dokončí v absolútnom zmysle.

Niektoré sprievodné javy (dôsledky) vedomostnej spoločnosti

Vedomostná spoločnosť sa odlišuje i ďalšími charakteristikami od priemyselnej spoločnosti, ktoré vyplývajú z určujúcej úlohy znalosti v nej. Sú to predovšetkým tieto:

Výrazným, resp. určujúcim znakom priemyselnej spoločnosti bola masová (hromadná) výroba. V ekonomike založenej na intelektu je to už zastaralá forma, a preto nastupuje demasifikácia výroby. Výsledkom je explózia výrobkov a služieb na objednávku a poloobjednávky. Zhotovujú sa malé série vysoko špecializovaných produktov špičkovej úrovne. Počítačom riadené technológie umožňujú rozmanitosť produkcie a uspokojovanie potrieb zákazníkov.

Kým hodnota firmy industriálnej spoločnosti môže sa merať podľa jej tvrdých aktív, ako sú budovy, stroje, zásoby a inventár, hodnota úspešných firiem v etape vedomostnej civilizácie spočíva čoraz viac v ich schopnosti strategicky ziskovať, generovať, šíriť a aplikovať znalosti. Skutočná hodnota vynikajúcich firiem závisí väčšmi od idey v hlavách ich zamestnancov než od materiálnych aktív.

Transformuje sa samotná práca v tých-

to smeroch: a/ s rozvojom ekonomiky pokračuje zmena v pomere „priamej“ a „nepriamej“ práce v prospech druhej skupiny; b/ kým priemyselná spoločnosť ovládala jednoduchú, v podstate vzájomne zameniteľnú prácu svalov, v novej civilizácii rastie nezameniteľnosť práce vyplývajúca z rýchleho zvyšovania požiadaviek na špecializované zručnosti; c/ čoraz viac práce pozostáva zo spracovania symbolov, resp. z duševnej práce.

V porovnaní s minulosťou zrýchľuje sa tempo v rôznych oblastiach spoločnosti. Ekonómia rýchlosti nahrádza ekonomiu veľkovýroby. Čas sa stáva kritickou premennou.

Osobitosti vedomostí ako výrobného faktora a ich hodnoty v novej civilizácii

Vedomosti ako rozhodujúci zdroj vytvárania bohatstva národa v postindustriálnej spoločnosti sa vyznačujú takými osobitosťami, ktoré nie sú náležite výrobným faktorom v priemyselnej civilizácii. Sú to:

- jedinečnosť vedomostí ako výrobného faktora, ktorá je v tom, že produkujú ich výlučne ľudské bytosti;
- vedomosti sú tým, čo majú zamestnanci vo svojich hlavách a nie sú majetkom firmy, a preto môžu, ale nemusia ich jej odovzdať;
- zo všetkých zdrojov vytvárajúcich bohatstvo spoločnosti žiadané nie je taký všestranný, ako sú vedomosti;
- vedomosti ako najdôležitejšia forma vlastníctva sú nehmateľné, čiže majú supersymbolický charakter;
- kým pôda, práca, suroviny a vari aj kapitál sú obmedzené, vedomosti sú nevyčerateľné;
- vedomosti nahradzujú ostatné potrebné zdroje (materiály, energiu a pod.) ako aj prepravu a umožňujú šetriť všetky iné vstupy používané pri tvorbe bohatstva a tým znižovať náklady a usporiť čas;
- kým továrnska výroba spôsobila oddelenie práce a prostriedkov výroby, jedinečnou stránkou vedomostnej spoločnosti na rozdiel od predchádzajúcej je to, že pri tvorbe vedomostí dochádza k spájaniu (zjednocovaniu) pracovnej sily a prostriedkov produkcie, čo znamená, že tí, ktorí sa zapájajú do tvorby vedomostí, sú ich vlastníckymi a zároveň pracovníkmi;
- najdôležitejším zdrojom vytvárania vedomostí je individuálna myseľ;
- ktorákoľvek činnosť zapojená do generovania vedomostí (napríklad týkajúca sa manažérskych aktivít) súvisí s kreatívnosťou; v tomto kontexte sa preto opätovne objavuje myšlienka Jozefa Schum-

petera, ktorý hovoril o kreatívnej deštrukcii ako o nevyhnutnej podmienke hospodárskeho rozvoja.

Vážnym problémom vedomostnej spoločnosti je vymedzenie hodnoty vedomostí. Toto vyvoláva veľké zdesenie medzi ekonómami a inými odborníkmi vrátane kritikov.

Zaujímavý prístup k tejto otázke prezentuje známy japonský ekonóm a niekdajší minister Taichi Sakaiya, ktorý píše: „Nie málo z nich (autorov – pozn. M.S.) zdôrazňuje dôležitosť niečoho, čo zodpovedá hodnote vedomostí v ich dielach, väčšina však vníma to ako faktor iba v produktoch vytvorených na uspokojovanie spotrebiteľov vo vzdelávaní a informačnom priemysle a opisuje to ako prechod od „hardwaru“ k „softwaru“ alebo ako zmenu na nehmateľné tovary.“

Autor nepopiera významnú úlohu „vzdelávania a informačného priemyslu“ na tvorbe hodnoty vedomostí, nepokladá však takú jej definíciu za vyčerpávajúcu. Píše, že „...v prevažnej väčšine prípadov vyhovujú požiadavke po hodnote vedomostí výrobky, ktoré majú jedinečný dizajn, alebo poskytované „vysoko špecializované služby...“ Ako príklad uvádza obchodnú značku, ktorá má hodnotu vedomostí, keďže kupovaný produkt vyjadruje naakumulovanú múdrosť výrobcov.

V ďalšej časti knihy upresňuje japonský ekonóm pojem hodnoty vedomostí, čo je zaiste jeho adekvátnejším vyjadrením, keď píše: „Koncept hodnoty vedomostí znamená cenu múdrosti ako aj hodnotu, ktorá sa ňou vytvorí. Presnejšia definícia by mohla byť, že je to hodnota alebo cena, ktorú spoločnosť prisudzuje tomu, čo uznáva za kreatívnu múdrosť.“

Kategória „hodnota vedomostí“ sa vyznačuje týmito odlišnými atribútmi v porovnaní s hodnotou ostatných výrobných faktorov:

- produktami, ktoré sa dobre predávajú, budú tie, ktoré obsahujú veľké množstvo hodnoty vedomostí;
- ak sú produkty uznané, že majú jedinečné vlastnosti, môžu sa predávať za cenu mnohokrát vyššiu, ako sú vynaložené náklady (príkladom sú niektoré zábavné programy);
- hodnota vedomostí nemá nevyhnutný alebo absolútny vzťah k nákladom ich tvorby, čiže tieto nie sú pre ňu relevantné;
- hodnota vedomostí sa vytvára na základe subjektívneho vnímania jednotlivcov, skupiny ľudí alebo spoločnosti ako celku;
- kým vplyv technologických inovácií v priemyselnej spoločnosti sa môže kvantifikovať, vytvorenie vedomostnej hodnoty nemožno kvantifikovať na základe teoretickej ani praktickej bázy;
- hodnota vedomostí nie je stabilná, ale podlieha v dôsledku sociálnej subjektivity rýchlej a zvestnej zmene.

Hlavnou podmienkou rozvoja ľudských zdrojov ako nositeľov vedomostí je vzdelávanie. Preto má byť hlavnou verejnou investíciou. Vo vedomostnej spoločnosti je potrebné, aby človek sa po celý život niečo učil a zároveň zapomínal, t. j. zbavoval sa starých návykov.

Informačné a komunikačné technológie sú nástrojom novej ekonomiky, ale jej katalyzátorom sú predovšetkým ľudia, ktorí ju používajú. Preto najcennejším, čo firma vlastní, je know how pracovníkov.

Keďže rozhodujúcim faktorom prosperity podniku je duševný kapitál, v konkurencii môže obstať len manažment, ktorý sa orientuje na vedomosti, čiže vedomostný manažment. Jeho úlohou je vedomosti ziskovať, tvoriť, rozmnžovať, racionálne využívať a zvyšovať ich produktivitu.

(Dokončenie z predchádzajúcich čísel)

Ako je známe, Avari hrali neblahú úlohu aj v histórii našich predkov a iných slovanských i neslovanských etnik, ktorí sa dostali do avarského kaganátu alebo žili v jeho blízkosti a stali sa cieľom lúpežných nájazdov Avarov. Napriek tomu je v bežnej literatúre pomerne málo informácií o tomto ázijskom národe, ktorý v polovici 6. storočia vtrhol do Európy. Preto o ňom aspoň niekoľko viet.

Avari sa významnejším spôsobom objavili na scéne dejín až v 4. storočí, keď žili vo východnej Ázii približne južne od čiar – Balchašské jazero, juh Bajkalského jazera a sever Kórejského polostrova. Južnou hranicou avarskej ríše boli zhruba severné hranice Číny. Avari si na tomto území založili silný nomádsky štát, ktorý bol pomenovaný ako štát Žuan-Žuanovcov alebo Žuan-Žuan. Kagan Žuan-Žuanovcov sústredil vo svojich rukách obrovskú moc, pred ktorou sa triasli všetci jeho susedia. Hovorili mongolsky, ale boli medzi nimi aj turkotatarské kmene, ktoré si podmanili. V polovici 5. storočia ich opakovane porazili Sien-pijci a neskôr aj Turci. Do r. 555 sa Turci zmocnili všetkých žuan-žuanovských území. Asi 130 000 Žuan-Žuanovcov sa nechcelo Turkom podriaďovať, a preto začali čo najrýchlejšie tempom putovať na západ, aby boli z dosahu Turkov. Útek bol taký rýchly, že už v r. 557 sa objavili na strednom Dunaji. Tu ich začali nazývať Avarmi a toto pomenovanie je v historiografii bežne používané.

Avari ako prví priniesli do Európy železné strmene, čo bola v boji neoceniteľná výhoda. V r. 567 Avari pomohli Longobardom poraziť Gepidov. Longobardi vidiac bojové umenie Avarov aj sami dostali strach a čo najrýchlejšie odišli do Itálie. Avari pod vedením kagana Bajana založili okolo r. 568 multietnický štát (kaganát), v ktorom okrem Avarov boli aj podmanené germánske a romanizované elementy, doplnené ázijskými a azda aj slovanskými skupinami.

Avarska ríša bola akási predchodkyňa uhorského štátu v tom zmysle, že v nej prvýkrát v dejinách boli do jedného celku spojené Sedmohradsko, Veľká nížina, Panónia a najjužnejšia časť dnešného Slovenska, teda približne oblasť Karpatskej kotliny. Bol to obávaný štát, ktorý s porazeným nepriateľom nepoznal zľutovanie a pri útokoch na susedné krajiny používal podmanené etniká ako živé štíty.

V roku 623 proti Avarom povstali severní Slovania (Samova ríša) a neskôr aj južní, ktorí žili v područí Avarov. Neustále výboje Avarov a nepretržité protiavarské povstania najmä južných Slovanov vojenskú silu Avarov značne oslabovali. V r. 626 Avari utrpeli združujúcu porážku pri neúspešnom obliehaní Konštantinopolu (dnešný Istanbul), čím došlo k ich ďalšiemu výraznému oslabeniu.

V rokoch 670–700 boli Avari posilnení príchodom početnej nomádskej skupiny, označovanej ako „neskori“ Avari. Podľa byzantských záznamov išlo o skupinu onogursko-bulharského zväzu, ktorá sa oslobodila v r. 670 z chazarského područia. Príslušníci tejto skupiny hovorili dialektom turečtiny. O Ugoroch či ugrovcine (maďarčine) v žiadnom zázname niet ani stopy. Koncom 8. storočia začína zánik Avarskeho kaganátu. V r. 791 armáda Karola Veľkého (neskoršieho cisára) pri Viedenskom lese rozprášila hlavné sily Avarov. Ale na definitívne zničenie avarskej ríše musel Karol Veľký organizovať ďalšie výpravy. Na prelome 8. a 9. storočia na Avarov zaútočili aj Bulhari. Avari utrpeli obzvlášť ťažkú porážku od bulharského vojska vedeného osobne chánom Krumom. V oblasti východných sídlisk Avarov pri Tise ich početnú armádu znaskrovali „do posledného muža“. Avari, ktorí prežili tieto zničujúce boje, boli asimilovaní Slovanmi a čiastočne aj Frankami. V súvislosti s usadením sa Ugorov a spol. v Karpatskej kotliny boli vypracované rôzne teórie o tom, aká bola geopolitická situácia v tejto oblasti.

Rôzni bádatelia dochádzali k rôznym výsledkom a spájala ich snaha, ako „legalizovať“ zábor“. Tak ako udalosti spojené s príchodom Ugorov do oblasti stredného Dunaja boli opisované maďarskými kronikármi ako aj historikmi v literárnej tvor-

EDITA TARABČÁKOVÁ

Maďarské mýty

be rozdielnym spôsobom, tak rozdielne boli opisované aj pomery osídlenia Karpatskej kotliny. Zatiaľ čo Anonymus opísal „skvelé“ víťazstvá Ugorov nad mnohopočetnými (i vymyslenými) národmi, niektorí maďarskí historici uvádzali vo svojich dielach, že Karpatská kotlina bola v tom čase opustená a ľudoprázdna alebo že centrálna, t. j. jej väčšia časť tvorila pomedzie medzi Východofranskou, Svätoplukovou a Bulharskou ríšou, a bola takto vlastne zemou nikoho. Nájdu sa aj takí, ktorí tvrdia, že „toto územie síce nebolo ľudoprázdne či opustené, ale neboli tu žiadne politicky organizované útvary,“ teda „tu vládlo politické vákuum“.

Tieto nezmyselné názory sa hlboko zakorenili do vedomia „maďarstva“, a preto sa pokúsime stručne a objektívne opísať skutočnú situáciu.

Ako vieme, ugarské a spojenecké kabarské kmene počnúc r. 862 opakovane robili lúpežné nájazdy do Panónie a priľahlých oblastí. V ľudoprázdnej oblasti by nebolo čo plieniť, nebola by korisť a nebolo by možné nachytať otrokov a potom ich predať. Teda Karpatská kotlina nebola ľudoprázdna a nebolo tam ani politické vákuum. Koncom 9. storočia územie Karpatskej kotliny bolo rozdelené medzi tri politické mocnosti, z ktorých každá mala alebo aspoň kontrolovala aj ďalšie územia. Do Východofranskej ríše patrila Panónia ako jej vazalské územie (provincia). V tom čase do Panónie patrilo dnešné Zadunajsko a východné územia dnešného Rakúska. Asi v druhej tretine 9. storočia v nej vládlo slovanské knieža Pribina a jeho syn Kocel (asi do r. 876). Neskôr bola Panónia v rukách korutánskeho vojvodu Armfy (neskorší cisár). V r. 896 Arnulf, vtedy už cisár, dal veľkú časť Panónie do správy dolnopanónskemu kniežatstvu Braslavovi.

Panónia vďaka geologickým a klimatickým podmienkam vždy prosperovala. O rozlohe a sile jadra Východofranskej ríše, myslíme si, ani nie je potrebné hovoriť.

Svätoplukova ríša bola v tom čase druhou politickou mocnosťou, ktorá v Karpatskej kotliny existovala v čase príchodu kniežatstva Arpáda a jeho ľudí. Svätoplukova ríša (Veľká Morava) dosiahla svoj vrchol v čase panovania kráľa Svätopluka (871–894) a mohla mať aj s kontrolovanými oblasťami okolo 350.000 km² a asi 1 milión obyvateľov (odhad počtu obyvateľov sa nám zdá privysoký). Jadro Svätoplukovej ríše tvorili Morava (asi 1/3) a Nitriansko (asi 2/3), ktoré spolu mali rozlohu asi 75 000 km² a spolu asi 180 000–200 000 obyvateľov. Svätopluk I. si podmanil či zaujal a pripojil k jadrú svojej ríše tieto krajiny, resp. územia (v chronologickom slede): Vislansko v r. 874–879, Zátisia 882–884, severnú časť Zadunajska 883, Čechy, Lužicu a Sliezsko 890. Podľa byzantského cisára ležala Svätoplukova ríša hneď za Belehradom a Sirmiom (dnešné Srbsko, vtedy Bulharsko), kde tečú rieky Temeš, Tutis, Maruša, Kriš a Tisa, a ktorú Dunaj oddeľoval od Bulharska. Rok po Svätoplukovej smrti české kniežatá Spitihnev a Vratislav zložili kráľovi Arnulfovi vazalský sľub, čo znamenalo, že Čechy sa už v r. 895 vyčlenili zo zväzku Svätoplukovej ríše.

V r. 896 Mojmir II. stratil Zadunajsko a v r. 897 opustili Svätoplukovu ríšu aj polabskí Srbi a v krátkom čase ich nasledovali aj Vislania. Do výpočtu postupne strácaných krajín treba prirátavať aj Zátisie, ktoré podľa legendy údajne venoval Svätopluk I. Ugorom v posledných mesiacoch svojho života. Mala to vraj byť odmena za dojednaný útok na Arnulfovu Panóniu. Teda knieža Mojmir II. v priebehu 2–3 rokov od prevzatia moci panoval už len jadro Svätoplukovej ríše, teda Morava a Nitriansko. V čase príchodu Ugorov v r. 895–896 bola však Svätoplukova ríša stále ešte dost silná mocnosť.

Tretou politickou mocnosťou v tomto priestore bolo Bulharsko a z Karpatskej kotliny Bulharom patrilo Sedmohradsko a časť Zátisia. Hlavná časť bulharskej ríše

ležala v oblasti dolného Dunaja. V tom čase Bulharsko patrilo k silným mocnostiam a konkurovalo silnej byzantskej ríši na Balkáne. Medzi franskou, Svätoplukovou a bulharskou ríšou boli oddeľujúce pásma, dalo by sa povedať – zem nikoho. Aj tieto oddeľujúce pásma však boli osídlené, aj keď len riedko. Celá Karpatská kotlina bola osídlená, pravda, nerovnomerne, v závislosti od geografických a najmä hydrografických podmienok. Tieto sa výrazne líšili od súčasných a rozsiahle oblasti v nížinách a pozdĺž riek boli okrem suchého leta zaplavené alebo premenené na močariská. Najhustejšie boli osídlené nížiny a údolia riek dnešného Slovenska a Zadunajska.

Obyvateľstvo v celej Karpatskej kotliny tvorili v úplnej prevahe slovanskí poľnohospodári. Okrem obrábania pôdy a chovu domácich zvierat sa venovali rybárstvu, lovu a rôznym remeslám, napr. boli to tkáči, kováči, tokári, hrmčiar, mlynári, kadiari, debnári, kolári, stolári, kožušníci, zbrojár atď. Hovorili slovanskými, navzájom si blízky nárečiami.

Pomerne veľké rozdiely sú v odhade počtu obyvateľov Karpatskej kotliny pred príchodom Ugorov a spol. Maďarskí historici odhadujú ich celkový počet na 100 000–200 000 obyvateľov. Na základe porovnania údajov ruských, rumunských, českých, maďarských i našich historikov sa prikláňame k hornej hranici, t. j. 200 000, z toho na Slovensku (Nitriansko) bolo okolo 120 000. Príchod Ugorov a spol. bolo asi 500 000.

Z uvedených údajov je zrejme, že pred príchodom Ugorov Karpatská kotlina nebola ľudoprázdna a už vôbec tam nevládlo politické vákuum. Pre dejiny Európy mal vpád Ugorov do Karpatskej kotliny dalekosiahle dôsledky. Z pohľadu Nemcov Panónia, ktorú Ugory zaujali už v r. 899–900, predstavovala nástupisko na získanie rozhodujúcej úlohy v strednodunajskom priestore. Prichod Ugori túto strategickú predstavu Nemcov definitívne zničili. Preto nemecký historik G. Stadmüller označuje vpád Ugorov (predkov Maďarov) za katastrofu. Ugory, podľa neho, rozbili koloniálne a civilizačné dielo Nemcov v Zadunajsku a znemožnili bavorský kolonizačný proces v juhovýchodnej Európe. Niektorí maďarskí historici, reprezentovaní Sabolcom (Szabolcs) de Vajayim prisdudzujú vpádu starých Ugorov dvojakú funkciu. Jednak sa stotožňujú s už uvedeným názorom Stadmüllera, ale chápu ho tak, že Ugory vlastne zabránili expanzii nemeckej ríše do priestoru juhovýchodnej Európy (Drang nach Balkan), a po druhé zdôrazňujú, že zjednotenie Nemeckej ríše koncom prvej štvrtiny 10. storočia mohlo vzniknúť len pod tlakom ugarských nájazdov. Odvolávajú sa na skutočnosť, že kráľ Henrich I. Vtáčnik uzavrel s ugarskými nájazdníkmi, ktorí dovtedy takmer každoročne plienili nemecké provincie, 9-ročný mier zbraní (za tučný tribút – výpalné). Henrich I. Vtáčnik deväťročný mier využil na vytvorenie nemeckej jednoty a na reorganizáciu armády. Nemecké kniežatá zo strachu pred zničujúcimi nájazdmi Ugorov sa centrálnej vláde kráľa Henricha podriadili. Keď Henrich v r. 933 odmietol ďalej platiť Ugorom tribút, Ugory zaútočili. Ku krvavej bitke došlo v r. 933 na rieke Riade pri Merseburgu, kde bolo ugarské vojsko porazené. Pre Ugorov krutá porážka pri Merseburgu súčasne znamenala koniec najblahobytnejšieho obdobia. Príklad Henricha I. Vtáčnika – prestať platiť tribút – nasledovali i ďalší, a tak sa čas bezpracného výpalného nezadržateľne blížil ku koncu.

Zatiaľ čo podľa maďarských historikov mal vpád Ugorov pre Nemcov negatívny, ale vraj aj pozitívny dopad, pre Svätoplukovu ríšu – ale aj pre Slovanov vôbec – bol tento dopad jednoznačne negatívny. V 9. storočí sa Svätoplukova ríša hospodársky, politicky i kultúrne sľubne rozvíjala. Ku koncu 9. storočia mala rozlohu okolo 350 000 km² a zjednotila v jednom

štátnom útvere tam žijúce takmer výlučne slovanské kmene, hovoriace vtedy veľmi blízky slovanskými dialektmi. Svätoplukova ríša mala vtedy všetky predpoklady na ďalší všestraný rozvoj a dejiny Európy mohli dnes mať inú, pokojnejšiu a šťastnejšiu podobu. Stručne a výstižne to konštatoval už v 19. storočí František Palacký: „Vpád a usídlenie sa maďarského (ugorského) národa patrí k najdôležitejším faktorom dejín. V priebehu stáročí nebolo Slovanstvo postihnuté žiadnou tak neblahou ranou“.

Príchod a usadenie sa Ugorov a spol. v dunajskej nížine vrazil klin medzi západných a južných Slovanov. Vytvorenie uhorského štátu a v dôsledku toho rozdelenie Slovanov je najťažším dôsledkom príchodu Ugorov. Na geografickom rozdelení západných a južných Slovanov sa už nič nezmenilo ani do dnešných dní.

Od polovice 9. storočia do konca prvej tretiny 10. storočia patrilo Bulharsko k najväčším štátom tejto doby. V čase vlády cára Simeona siahala bulharská ríša až k Jadranskému moru. Okrem dnešného Bulharska patrili do nej celé Srbsko, Makedónia, veľká časť Trákie, Sedmohradsko, časť Zátisia a ďalšie rozsiahle územia na Dunaji. Pre Bulharsko boli najdôležitejšie vzťahy s Byzanciou. Konflikty s Ugormi boli pre nich druhotné a boli skončené v podstate v priebehu rokov 894–896 zajatím Sedmohradka. Koncom 10. storočia začal postupný zánik prvého bulharského cárstva, ktoré zaniklo v r. 1018, keď byzantské vojsko obsadili vtedajšie hlavné mesto Ochrid. Na zánik prvého bulharského cárstva mal vpád Ugorov len minimálny, nepriamy vplyv.

Maďarská historická literatúra je stále dlžná dať vede podrobný a objektívny rozbor dôsledkov útoku Ugorov z Etelkózu a ich usídlení sa na strednom Dunaji. My si myslíme, že útek Ugorov za ochranné štíty Karpát vlastne zachránil ugarský národ od zániku. Keby Ugorov Pečenehovia neboli vyhnaní z Etelkózu a Ugory by tam boli ostali, pravdepodobne by sa boli vytratil z dejín. Veď už samotný útek

z Etelkózu v r. 895 bol motivovaný strachom, ba priam hrôzou pred totálnym zánikom (megsemmisülés réme). V tom čase sa v širých stepiach medzi Aralským jazerom a dolným Dunajom priam hemžili turecké, slovanské a iránske kmene, z ktorých väčšina bola omnoho početnejšia a silnejšia ako zväz ugarských kmeňov. A dnes sa o existencii Pečenehových, Chazarov, Kabarov, Kumánov, Onogorov a ďalších národov či etnik dozvedáme len z dejín, a opis ich činov sa končí stereotypnými slovami: „vytratil sa z dejín“. Ugory sa tým, že sa dostali do relatívneho karpatského zátisia a tak sa oddelili od ostatných nomádskych národov, a tiež tým, že postupne prevzali kultúrne výdobytky najmä od usadených, vyspelejších a prevažne poľnohospodárstvom sa živiacich Slovanov, ale najmä tým, že prijali kresťanstvo, stali sa európskym národom. Bol to proces, ktorý trval niekoľko desaťročí (ba viac ako storočie), a zaujatie vlasti na strednom Dunaji bolo len prvým krokom tohto procesu.

Pri hodnotení zaujatia vlasti Ugormi na strednom Dunaji je nutné mať na zreteľ z pohľadu Ugorov priaznivé skutočnosti. Dve podunajské mocnosti, Východofranská ríša a Svätoplukova ríša, roky medzi sebou bojovali. V r. 892 si Arnulf dokonca pozval Ugorov na pomoc v boji proti Svätoplukovej ríši. Spojené franskou-ugorské sily zvíťazili a potom nasledovalo pustošenie obrovských rozmerov. V dôsledku tohto strašného pustošenia bola Svätoplukova ríša rozvrátená. Na odplatu v r. 894 zase pozval Svätopluk Ugorov vyplieniť Arnulfovu Panóniu. Tieto skutočnosti tak Svätoplukovu ako aj Východofranskú ríšu značne oslabovali. Okrem toho Svätopluk zomrel (894) a Arnulf si pozval Ugorov (899) na pomoc v boji proti Berengarovi, svojmu sokovi v Itálii. Ugory mu „pomohli“ aj tak, že pri návrate z Itálie (900) „obsadili Panóniu“. V karolínskych nástupníckych štátoch už desaťročia vládla anarchia, ktorá sa po smrti cisára Arnulfa (dec. 899) ešte prehĺbila. Byzancia zase zúfalo zápasila s arabskými a bulharskými útokmi. Tieto skutočnosti boli asi rozhodujúcimi faktormi, ktoré Ugorom umožnili zaujať oblasť na strednom Dunaji a uchytiť sa tam. Pravda, nemožno podceňovať ani schopnosť vodcov ugarských a kabarských kmeňov využiť uvedené okolnosti vo svoj prospech.

antik

Viete, kto to namaloval?

Bezkonkurenčný slovenský mesačník o umení a kultúre.
Bezkonkurenčná cena za 100 strán čítania!
PRE TÝCH, KTORÍ CHCÚ VEDIET VIAC!

OBJEDNÁVKA PREDPLATNEHO

Objednávam si ročné predplatné mesačníka ANTIK (12 čísel) Mesto/Franco: _____
 ad nasledujúceho čísla po utvorení predplatného. Ulica/Číslo: _____
 Cena predplatného je 1200 Sk vrátane DPH + poštovné a balné. Mesto/Vlk: _____
 Číslo: _____
 Objednávam si polročné predplatné mesačníka ANTIK (6 čísel) Mesto/Franco: _____
 ad nasledujúceho čísla po utvorení predplatného. Ulica/Číslo: _____
 Cena predplatného je 600 Sk vrátane DPH + poštovné a balné. Číslo: _____
 Telefón: _____
 Dňa: _____
 Spôsob úhrady: peňažnou poukážkou bankovým prevodom inak _____
 Telefón: _____
 bankou inak _____

Oblasťovú predplatnú cenu na rôzne územné územia.

Informácie sa na: Antik vydavateľstvo s. r. o., Ružnovská 42, 021 01 Bratislava
 mail: antik@casopisantik.sk, info@casopisantik.sk
 tel: 02/434 26 442, k. l. 540, mobil: 0908 127 739